

**Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка**

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

**Методичні рекомендації
до написання курсових робіт
студентами спеціальності «Дошкільна освіта»**

Чернігів 2020 р.

Рецензенти:

Міненко А.О. – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної та початкової освіти, факультету дошкільної початкової освіти і мистецтв Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка.

Децюк Т.М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, факультету соціальних технологій, оздоровлення та реабілітації Чернігівського національного технологічного університету.

Кошель А.П., Кошель В.М.

Методичні рекомендації до написання курсових робіт студентами спеціальності «Дошкільна освіта» / упорядники: А. П. Кошель, В. М. Кошель. – Чернігів: ТОВ «Чернігівська картонажно-поліграфічна фабрика», 2020 – 60 с.

Методичні рекомендації підготовлено на кафедрі дошкільної та початкової освіти Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка відповідно до Державного освітнього стандарту і навчальних планів спеціальності «Дошкільна освіта». У методичних рекомендаціях визначено послідовність етапів роботи над курсовою роботою; вміщено вимоги до змісту та оформлення курсових робіт з педагогіки; подано критерії оцінювання та описано процедуру захисту курсової роботи. У додатках представлені зразки окремих компонентів курсової роботи.

Методичні рекомендації призначено студентам спеціальності «Дошкільна освіта», а також викладачам ЗВО з метою ефективного здійснення ними керівництва курсовими роботами студентів.

ЗМІСТ

Передмова	4
ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	
Курсова робота в системі професійної підготовки майбутніх педагогів	6
Основні завдання курсової роботи Наукове керівництво курсовою роботою	7 7
ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ	
Вибір теми курсової роботи	9
Опрацювання наукової літератури з теми дослідження Планування змісту і ходу виконання дослідження Виконання дослідження : методи педагогічного дослідження	10 12 12
Завершальний етап - оформлення роботи	16
ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВИМОГИ ДО ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ	
Структурні компоненти курсової роботи	17
Вимоги до структурних компонентів курсової роботи	17
Мовне оформлення і стиль викладу змісту курсової роботи	24
Загальні вимоги до оформлення курсової роботи	25
Вимоги до оформлення ілюстративного матеріалу	27
Захист курсової роботи	27
Критерії оцінювання курсової роботи	29
Список рекомендованої літератури	34
ДОДАТКИ	
<i>Додаток А.</i> Орієнтовний графік підготовки курсової роботи	35
<i>Додаток Б.</i> Зразок оформлення титульної сторінки курсової роботи	36
<i>Додаток В.</i> Приклад оформлення змісту курсової роботи	37
<i>Додаток Г.</i> Перелік особливих випадків скорочення слів і словосполучень у бібліографічному описі	38
<i>Додаток Д.</i> Приклад формулювання цілей, завдань, об'єкта, предмета дослідження курсової роботи	46
<i>Додаток Е.</i> Зразок бібліографічних описів щодо оформлення списку використаних джерел	54
<i>Додаток Ж.</i> Зразок оформлення рецензії наукового керівника	58
Список використаних джерел	59
Для нотаток	

ПЕРЕДМОВА

Активізація ролі людського чинника в соціальних та економічних перетвореннях дійсності обумовлює потребу суспільства у висококваліфікованих і конкурентоздатних педагогічних кадрах. Проблема підготовки вчительських кадрів у всі часи була й сьогодні залишається найактуальнішою.

Необхідність формування самостійної творчої особи, здатної до усвідомлення суті соціального замовлення і шляхів його успішного виконання, значущості якісної освіти для розвитку суспільства, інтеграційні процеси у світовій спільноті зумовлюють оновлення всієї системи підготовки майбутніх педагогів в умовах вищої школи.

Якість підготовки майбутніх педагогів пов'язана зі збільшенням обсягу навчально-дослідницької і науково-дослідницької роботи студентів у навчальному процесі, розвитком у студентів потреби в науковій діяльності й установки на активну участь у різноманітних її формах. Стратегія підготовки майбутніх педагогів до інноваційної педагогічної діяльності складає суб'єктивний розвиток і саморозвиток особи, здатної виходити за межі нормативної педагогіки, педагогічного досвіду, що склався, творчо вирішувати професійно-педагогічні завдання. Ця стратегія передбачає поєднання фундаментальних знань з інноваційністю мислення, формування методологічної і дослідницької культури майбутнього вчителя, його готовності діяти в нестандартних ситуаціях, знаходити нові шляхи вирішення педагогічних проблем. Використання різноманітних форм навчально-дослідницької роботи студентів у навчальному процесі значно прискорює процес професійного становлення студента, підвищує ефективність вузівського навчання в розв'язанні проблем підвищення якості вищої освіти. Формування майбутнього вчителя-фахівця неможливе без спеціальної підготовки до науково-дослідницької роботи, без оволодіння методикою навчально-дослідницької роботи в процесі вивчення вузівських дисциплін, саме на виконання цих завдань і спрямовано виконання студентами курсової роботи.

Курсова робота - самостійне творче дослідження, присвячене актуальним питанням навчання і виховання, є однією із найважливіших форм навчально-дослідницької роботи і підготовки майбутніх педагогів до інноваційної педагогічної діяльності. Це один із видів навчальної роботи, в якій студенти повною мірою виявляють і розвивають свої творчі здібності, виконуючи дослідницьку програму з певної теми навчального матеріалу.

Курсова робота виконується паралельно з вивченням дисциплін «Загальна педагогіка» та «Методика вихованої роботи» і є науковим дослідженням, яке виконують студенти для виявлення обсягу і глибини здобутих протягом навчання теоретичних знань, а також оцінки вмій їх застосування для розв'язання практичних завдань. Якість виконання курсової роботи відображає ступінь готовності студента до аналітичної і дослідницької діяльності.

При виконанні курсової роботи студент повинен показати своє вміння працювати з науково-методичною літературою, систематизувати й аналізувати фактичний матеріал і самостійно творчо його осмислювати. У процесі її написання студент оволодіває навичками наукової роботи, закріплюючи і водночас розширюючи знання, отримані при вивченні дисциплін педагогічного циклу: «Історія педагогіки», «Загальна педагогіка» та «Методика виховної роботи». Тому курсова робота розглядається як одна з форм залучення студента до навчально-дослідницької діяльності, оволодіння методикою наукової роботи і розвитку його творчих здібностей у навчальному процесі вищої школи. Головна мета всіх форм - залучення студентів до наукової роботи, що сприяє розвитку творчого потенціалу.

Мета пропонованих методичних рекомендацій полягає в наданні практичної допомоги студентам третього і четвертого курсу, які виконують курсові роботи з педагогічних дисциплін. Публікація складається із розділів, в яких докладно описується процедура виконання курсової роботи, її захисту та оцінювання.

Укладачі рекомендацій мають надію, що їх поради та пропозиції сприятимуть успішній роботі студентів та допоможуть їм краще оволодіти професійно-педагогічними та науково-дослідницькими вміннями.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Курсова робота в системі професійної підготовки майбутніх педагогів

Курсова робота є письмово виконаною самостійною навчально-дослідницькою роботою, що розкриває теоретичні і практичні аспекти обраної теми. Курсова робота у процесі навчання студента може розглядатися як один із етапів оволодіння методикою науково-дослідницької діяльності, виконуваний за активної допомоги і консультації викладача-керівника. Вона базується на вивчення наукових джерел і методичних рекомендацій з обраної теми, а також законів, постанов уряду, нормативних

матеріалів. Її виконання вимагає від студента не тільки знань загальної і спеціальної літератури з теми дослідження, але й умінь аналізувати, рецензувати наукові досягнення в досліджуваній галузі науки, пов'язувати питання теорії з практикою, здійснювати статистичні та інші розрахунки й оцінки, робити узагальнення, висновки й рекомендації.

Під час написання курсової роботи студент набуває елементарних навичок дослідницької діяльності вчителя, вчиться робити огляд літератури з теми, оволодіває уміньми цитувати й аналізувати ідеї вчених-педагогів, збирати і класифікувати власний фактичний матеріал. Під час роботи розвивається наукова спостережливість, студент вчиться не лише знаходити потрібну інформацію, але й коректно нею користуватися у своєму дослідженні, грамотно показувати, як і звідки були отримані ті або ті відомості і яке вони мають значення для виконуваного дослідження.

Курсова робота займає важливе місце у навчальному процесі вищої школи. Її *мета* і головне призначення полягає у підготовці студентів до самостійного виконання дослідницької роботи, в оволодінні навичками цієї роботи та у розвитку їх творчого потенціалу.

Реалізація мети курсової роботи пов'язана з оволодінням студентами знаннями й уміньми, необхідними для накопичення досвіду наукової діяльності. Отже, написання курсової роботи передбачає такі етапи:

- робота над бібліографією - користування каталогами і науковою літературою, статистичними та інструктивними матеріалами;
- написання вступу до курсової роботи, визначення мети і завдань дослідження;
- структуризація змісту роботи;
- розробка методики і виклад матеріалів курсової роботи;
- підготовка висновків;
- оформлення списку використаних джерел,
- редакційне оформлення курсової роботи відповідно до загальновстановлених вимог.

Основні завдання курсорової роботи

Основними завданнями курсорової роботи є:

- закріплення, поглиблення і розширення теоретичних знань студентів та їх практичних умінь і навичок відповідно до змісту педагогічних дисциплін;
- формування у студентів уміння аналізувати і критично оцінювати досліджуваний науковий і практичний матеріал;
- вироблення у студентів навичок базової дослідницької та самостійної роботи, пов'язаної з пошуком, систематизацією й узагальненням наявної наукової і навчальної літератури;
- розвиток наукового мислення і творчих здібностей студентів;
- підготовка студентів до складнішого завдання - виконання кваліфікаційної роботи.

Студент повинен уміти творчо використовувати здобуті знання, самостійно робити узагальнення, удосконалювати навички літературного викладу своїх думок із використанням загальнонаукової термінології.

Наукове керівництво курсовою роботою

Курсова робота виконується з допомогою наукового керівника, його відсутність не допускається. *Завдання керівника* - сприяти формуванню наукового мислення, самостійності думок, творчих навичок, розвитку мови студентів; навчити докладати і роз'яснювати зміст своєї роботи, обґрунтовувати положення, що висуваються, і аргументувати висновки.

Функції наукового керівника:

- допомагає в обранні проблеми і формулюванні теми курсової роботи;
- формулює завдання на виконання курсової роботи;
- допомагає визначити календарні терміни основних етапів роботи над темою (розробка календарного графіка з урахуванням критеріїв остаточного оцінювання роботи);
- надає студентові допомогу у складанні плану і конкретизації змісту розділів курсової роботи;
- надає допомогу у формулюванні мети і завдань дослідження, контролює хід виконання роботи, але не пропонує готових рішень;
- рекомендує студентові необхідну для вивчення наукову, педагогічну та спеціальну літературу;
- систематично контролює хід роботи та інформує кафедру про виконання завдань;
- перевіряє остаточний варіант курсової роботи, рецензує і оцінює роботу.

На початку семестру керівники курсових робіт (викладачі кафедри) затверджують графік консультацій і терміни періодичного звіту студентів. Науковий керівник здійснює постійне спостереження за науковою роботою та надає необхідні консультативні поради.

Після написання курсової роботи і її подання на кафедру робота підлягає перевірці та рецензуванню науковим керівником. Перевіряючи

роботу студента, викладач відзначає помилки, неточності і недоліки, указує, в чому полягає їх сутність, звертає увагу (якщо це має місце в роботі) на недбалість у викладі або технічному оформленні тексту, на недостатньо чіткі формулювання, підкреслює наявні орфографічні помилки і стилістичні огріхи. У тих випадках, коли виявлені в тексті помилки і недоліки дуже суттєві, курсова робота повертається студентові на доопрацювання. При цьому слід конкретно й чітко сформулювати ті вимоги, які повинен виконати студент.

Процес рецензування курсової роботи студента включає: визначення позитивних сторін роботи; виявлення й виправлення помилок, неточностей; складання рецензії з висновками про допуск роботи до захисту. *Не допускаються до захисту і повертаються* для повторного написання курсові роботи, повністю або значною мірою, виконані не самостійно, шляхом механічного переписування першоджерел, підручників та іншої літератури. Роботи, у яких виявлено істотні помилки, недоліки, які свідчать про те, що основні питання теми не засвоєно, а також роботи, що характеризуються низьким рівнем грамотності і недотриманням правил оформлення, теж повертаються на доопрацювання. Повторно виконана робота перевіряється викладачем тільки в тому випадку, якщо до неї додається варіант роботи, що не був зарахований. Викладач перевіряє, чи враховано при переробленні роботи його поради, висловлені раніше. Якщо поради не враховано, то робота знову повертається студентові для доопрацювання.

ЕТАПИ ПІДГОТОВКИ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Написання курсової роботи передбачає такі *етапи*:

- вибір теми курсової роботи;
- опрацювання наукової літератури за темою дослідження;
- складання плану (зміст) курсової роботи;
- виконання роботи за допомогою системи методів педагогічного дослідження;
- оформлення тексту роботи та її подання на кафедру.

Роботу можна вважати завершеною після написання науковим керівником рецензії та прилюдного захисту курсової роботи.

Підготовка курсової роботи починається з вибору *теми* та її погодженням з науковим керівником.

Вибір теми курс ової роботи

Вибір загального напрямку та тематики курсового дослідження здійснюється студентом на основі орієнтовного переліку тем, запропонованих науковим керівником (викладачем кафедри педагогіки) та з урахуванням особистих науково-педагогічних уподобань студентів. Якщо студент виявив інтерес до проблеми, яка не увійшла до запропонованого переліку, йому дозволяється виконати курсову роботу на цікаву йому тему за умов попереднього погодження з керівником курсової роботи та завідувачем кафедри.

Після обрання теми курсової роботи студент має отримати згоду наукового керівника на її виконання, після чого обрана тема офіційно закріплюється за студентом і фіксується в реєстраційному журналі. Самовільна зміна теми курсової роботи *неприпустима*, у такому випадку студент може бути не допущений до захисту.

Курсові дослідження з педагогіки здійснюють студенти за такими *напрямами*:

- загальні питання дидактики та особливості імплементації окремих дидактичних положень у практику роботи загальноосвітніх навчальних закладів;
- проблеми історії педагогіки (зарубіжної та вітчизняної);
- питання теорії виховання та формування окремих якостей, властивостей особистості у період шкільного навчання;
- загальні проблеми школознавства;
- використання новітніх педагогічних підходів, педагогічних технологій у вітчизняному освітньому просторі;
- інтеграція новітніх надбань вітчизняної та зарубіжної педагогічної науки.

При виборі теми студент повинен урахувати:

- свою спеціальність і спеціалізацію (специфіка фахової підготовки студента - майбутнього вчителя);
- актуальність проблеми;
- наявність і доступність наукових джерел.

Отже, при виборі теми курсової роботи доцільно керуватися власними науковими інтересами і можливостями, глибиною знань з обраного напрямку і володінням методикою навчально-дослідницької роботи, перспективою подальшого проведення навчально-дослідницької і науково-дослідницької роботи, можливістю наступності між виконанням курсової і кваліфікаційної робіт. За згодою наукового керівника та студента окремі теми курсових робіт можуть відбивати коло наукових пріоритетів викладача, окремі аспекти кафедральної наукової теми. Студент має право самостійно запропонувати проблему дослідження, але й при цьому тема обов'язково повинна бути погоджена з науковим керівником. Вибір схожих тем курсових робіт у студентів однієї навчальної групи не бажаний.

Тема повинна бути актуальною не тільки в сенсі освітлення найважливіших питань теорії і практики навчання і виховання, але й корисною в соціальному і науковому аспектах.

Для курсової роботи не слід обирати надто широку тему. Широта теми не дозволить студентові глибоко розібратися у досліджуваному явищі. Вузькі конкретні теми можуть бути досліджені студентом ретельно і досить ґрунтовно. Цінність будь-якого дослідження полягає не в широті обраних питань, а в ретельності їх розробки. Важливо, щоб тема курсової роботи була розкрита більш повно і розв'язувала поставлені питання, будучи органічним продовженням наукової роботи студента, його участі в дослідженнях, що проводяться з тематики кафедри.

**Опрацювання
наукової
літератури
з теми
дослідження**

Наступним етапом підготовки курсової роботи є опрацювання бібліографічних джерел, наукової літератури з теми і формулювання дослідницьких завдань.

На цьому етапі роботи необхідно акцентувати увагу на основних підходах до вирішення досліджуваної проблеми, що вивчається, ознайомитися з аргументацією висновків та узагальнень учених, з тим, щоб на основі аналізу, систематизації та осмислення отриманого матеріалу дати оцінку сучасному стану проблеми. Під час виконання курсової роботи студенти повинні вивчати й узагальнювати передовий педагогічний досвід. Науковим керівникам важливо орієнтувати студентів на використання в курсовій роботі актуальної для розгляду наукової інформації, включаючи періодичну і методичну літературу.

У процесі вивчення бібліографічних джерел студенти повинні вміти визначити і виділити:

- основну ідею автора, його позицію в досліджуваній проблемі;
- відмінність авторської позиції від традиційної, що панує в педагогічній теорії і практиці;
- ідеї автора, особливо вдало аргументовані і ті, що не мають належної аргументації;
- ідеї, висновки, рекомендації, які викликають суперечності, аргументація виявлених суперечностей;
- основні питання, проблеми, які не знайшли відображення в роботі;
- напрями подальшого вирішення проблеми.

При аналізі літератури, що розкриває досвід роботи сучасної школи, студентам необхідно *акцентувати увагу* на тому, щоб виявити:

- що особливо успішно вдається здійснити вчителю при вирішенні порушеної проблеми;
- які утруднення він відчуває у вирішенні проблеми;
- які типові недоліки відзначаються в роботі вчителя з окресленого питання;
- які основні причини труднощів і недоліків;
- чи досягаються успіхи в роботі раціональними витратами часу вчителів або пов'язані з перевантаженням їх роботою в якомусь одному напрямі, що лишає поза увагою інші напрями діяльності школи.

Вивчення літератури доречно починати з аналізу підручників і навчальних посібників. Усебічне знання стану теоретичних напрацювань і наявного практичного досвіду з обраної теми курсової роботи слугує основою для грамотної розробки методики її дослідження. Причому до цих знань слід віднести не тільки основну науково-методичну літературу, рекомендовану науковим керівником, але й ряд інших джерел, щоб студенти отримали якнайповніше уявлення про розробленість теми роботи. Спираючись на рекомендації наукового керівника, студент самостійно розширює перелік наукової літератури, добирає і вивчає її, використовуючи для цього бібліотечні каталоги. У більшості випадків доцільно вивчити монографічні видання, оскільки в них системно повторюється матеріал, розкриваються фундаментальні проблеми і можливі шляхи їх рішення. Студентам краще починати вивчення журнальних статей із новіших, недавно опублікованих джерел, а потім - виданих у попередні роки.

Ретельний аналіз вивченої літератури дозволить студенту сформулювати не лише тему, але й проблемні питання, дослідницькі завдання, які слід розв'язувати при виконанні курсової роботи. Від чіткості, точності і педагогічної виправданості дослідницьких завдань великою мірою залежить успіх дослідження.

Результатом роботи на цьому етапі повинен стати список використаних джерел або бібліографічна картотека, яку необхідно представити керівникові, й аналіз виявлених матеріалів з проблеми, визначення ступеня

розробки досліджуваної теми, необхідності більш детального дослідження окремих її аспектів.

**Планування
змісту і ходу
виконання
дослідження**

Наступним етапом підготовки курсової роботи є планування змісту і ходу виконання дослідження. Задля своєчасного подання готової роботи до захисту необхідно укласти графік підготовки курсової роботи. Доцільно звернутися за допомогою до наукового керівника, разом з яким розпланувати хід виконання роботи, тобто створити індивідуальний графік виконання курсового дослідження. У цьому графіку (Додаток А) можливе виділення названих вище етапів із орієнтовним розподілом терміну виконання, своєчасне проходження етапів дослідження також враховується під час оцінювання роботи.

На цьому ж етапі здійснюється систематизація наявної інформації, зіставлення різних позицій, виявлення можливих суперечностей і причин їх виникнення. Виділяється, уточнюється і конкретизується поняттєвий апарат з досліджуваної проблеми.

На основі систематизації виявлених матеріалів складається план теоретичної частини курсової роботи. Завдання планування курсового дослідження - створення максимально сприятливих умов для досягнення поставленої мети і виконання поставлених завдань. Конкретний зміст плану і визначення структури курсової роботи залежить від поставлених цілей і завдань. В основі планування курсової роботи повинні бути гнучкість і створення простору для творчості і свободи дій. План роботи обов'язково необхідно погодити з науковим керівником.

**Виконання
дослідження:
методи
педагогічного
дослідження**

Вибір методів дослідження визначається специфікою завдань, поставлених студентом у курсовій роботі, а не простим перерахуванням відомих у педагогіці методів.

Методи дослідження – це шляхи, способи і засоби, за допомогою яких здобуваються нові знання, вивчаються факти, які використовуються для доказу провідних положень, що розробляються.

Усі методи служать встановленню істини, достовірному й адекватному розумінню, поясненню педагогічної дійсності, а також її перетворенню.

Вибір методів дослідження і використання їх для вирішення поставлених завдань визначаються змістом курсової роботи, її об'єктом, предметом дослідження.

Традиційно педагогічні методи дослідження поділяються на дві великі групи: *теоретичні й емпіричні*.

До *теоретичних методів* дослідження відносяться: аналіз, синтез, абстрагування та узагальнення, порівняння, класифікація, вивчення й аналіз педагогічної літератури, архівних матеріалів, документації тощо;

Серед *емпіричних методів* дослідники виділяють: педагогічне спостереження, бесіду, анкетування, соціометрію, ранжирування, тестування, педагогічний експеримент, шкалування, експертні оцінки, вивчення педагогічного досвіду тощо.

Зупинимося на характеристиці деяких методів.

Метод *вивчення літератури*: праць авторитетних учених із питань людинопізнання; загальних і спеціальних робіт із педагогіки; періодичного психолого-педагогічного друку; довідкової педагогічної літератури і методичних посібників із педагогіки і суміжних наук. Цей метод дає можливість дізнатися, які аспекти проблеми вже достатньо вивчені, за якими ведуться наукові дискусії; які не потребують подальших наукових розвідок і є неактуальними, а які питання, навпаки, ще мало досліджені.

Метод *спостереження* широко застосовується як при науковому дослідженні, так і при вивченні конкретних групових характеристик учнів. В умовах шкільного навчально-виховного процесу вміння повно використовувати його можливості допомагає педагогам оптимально будувати процес навчання і виховання, корегувати та вдосконалювати його. Метод спостереження - це цілеспрямована, згідно із заздалегідь розробленим планом, фіксація тих явищ або феноменів, які цікавлять дослідника, з метою їх подальшого аналізу. Основне завдання спостереження - накопичення фактів, фіксація істотних їх характеристик.

У соціально-психологічних дослідженнях особливе місце посідає метод *опитування*. Деякою мірою простота методики опитування, відносна легкість обробки отриманих даних, можливість у короткі терміни охопити будь-яку кількість опитаних – усе це зумовлює широке використання цього методу. Опитування – це такий спосіб вивчення проблеми, що стала об'єктом інтересу дослідника, коли джерелом інформації є думка, висловлена в усній чи письмовій формі.

До методів опитування відносять *бесіду, інтерв'ювання й анкетування*. Усі вони можуть бути індивідуальними і груповими. Перші два припускають усне спілкування у вигляді діалогу (з тією відмінністю, що інтерв'ю має на меті отримання відповідей на певні, заздалегідь підготовлені питання, а бесіда може бути менш алгоритмізованою).

У педагогічній діяльності *бесіда* використовується не лише як метод навчання, але і як спосіб вивчення учнів. У педагогічному дослідженні метод бесіди є важливим чинником отримання первинної інформації, коли його застосовують у поєднанні з іншими методами (інтерв'ю, анкетування, спостереження тощо). Бесіда – це завжди емоційно забарвлений діалог. Проведення бесіди, яка мала б не тільки виховний, але й дослідницький характер, – це велике мистецтво, яким повинен володіти педагог. Бесіда вимагає особливої гнучкості й чуйності, уміння слухати й доречно висловлюватися, уміння розуміти емоційний стан співрозмовника, чуйно

реагуючи на зміни в ньому, уміння фіксувати зовнішні вияви внутрішніх станів (жести, міміку). На серйозну бесіду може зважитися дослідник, який користується довірою співрозмовника.

Інтерв'ю в перекладі з англійської мови означає «бесіда». Спільне в бесіді та в інтерв'ю - це розмова з метою отримання певної інформації, але між ними є відмінність, яка полягає в тому, що в процесі бесіди, яка не обмежена в часі, інтерв'юер сам нав'язує респонденту тему і жорстко тримається в рамках обговорюваної проблеми. У процесі інтерв'ю ослаблений зворотний зв'язок. Інтерв'ю в основному фіксує вислови респондента, і тому важко зрозуміти, чи розділяє ініціатор бесіди думки респондента, чи ні. Цей метод використовується в тому випадку, якщо дослідник упевнений в об'єктивності випробовуваних, оскільки інтерв'ю не припускає низки уточнювальних питань, які мають місце в бесіді.

Мета інтерв'ю – здобуття необхідної інформації з відповідей співрозмовника на заздалегідь підготовлені і спеціальним чином сформовані питання. Залежно від мети дослідження розрізняють *глибинне інтерв'ю* (з'ясування якогось одного питання при збереженні свободи у способі ведення бесіди), *вільне* (питання заздалегідь не конкретизують і не уточнюють, а лише вказують на тему), *непряме* (справжній сенс питання відрізняється від його зовнішньої форми), *екстенсивне* (неодноразово відтворювана бесіда з великою кількістю осіб).

Метод *анкетування* також характеризує наявність певних питань і графічне вираження відповідей (на папері або в електронному вигляді). Анкетування дає можливість одночасно охопити дослідженням будь-яку кількість осіб. Воно може бути *контактним* (коли сам студент роздає бланки, чекає, поки вони будуть заповнені, і збирає їх), *заочним* (коли студент-дослідник діє через посередників або надсилає бланки анкет поштою) чи *пресовим* (коли анкета публікується у ЗМІ). Використання анкетного методу передбачає виявлення масових фактів, загальних причин, тенденцій, ознак явищ, що вивчаються, показників громадської думки. Мета анкетування полягає у збиранні вихідних відомостей, орієнтовних даних з теми курсової роботи. На відміну від бесіди й інтерв'ю, в анкетах питання задаються не окремому учасникові опитування, а значній масі респондентів, які дають відповіді у письмовій формі (заповнюють анкети).

Анкетою прийнято називати перелік питань з певної теми, на які повинні дати відповідь учасники анкетування. Головна вимога до анкет – правильне формулювання питань. Якщо питання поставлені правильно, то можна отримати об'єктивні дані. Помилковість у відповідях на питання анкет залежить від того, наскільки об'єктивно визначена кількість питань відповідно до віку і можливостей тих, хто бере участь в анкетуванні, у якій формі ці питання поставлені, у якій психологічній атмосфері проходило анкетування, як здійснювалася обробка отриманих відповідей.

Метод *тестування*. Під тестуванням розуміється метод психологічної діагностики, що використовує стандартизовані питання і завдання (тести), що

мають певну шкалу значень. Застосовуються для стандартизованого вимірювання індивідуальних відмінностей.

Тести - короткочасні завдання, завдання. Виконання їх кількісно і якісно обробляється й оцінюється. Результати аналізу дають можливість визначити не тільки рівень готовності, ступінь розвитку різних психологічних процесів, оцінку знань, умінь і навичок (наприклад, уміння запам'ятати і відтворити осмислений матеріал, логічно міркувати, робити самостійні висновки). Тести супроводжуються стандартною інструкцією. Всім випробовуваним пропонується однаковий матеріал. Результати рішення також передбачені, вони розглядаються за розробленою шкалою.

Метод тестування, використовуваний у педагогічних дослідженнях, характеризується такими ознаками: відносною простотою процедури короткотривалістю; зручністю математичної обробки; безпосередньою фіксацією результатів; наявністю встановлених стандартів, норм; можливістю використання як індивідуально, так і в групах.

Метод *рейтингу* та *самооцінки*. Метод рейтингу – це оцінка чийсь діяльності компетентними суддями (експертами). Використання методу рейтингу припускає наявність програми вивчення того або іншого явища чи діяльності. Так, для вивчення діяльності вчителя експертам може бути запропонована програма, що включає наступні компоненти: основні особистісні якості вчителя, характеристика знань, умінь і навичок виховної роботи з учнями; основні стосунки вчителя; результати його діяльності.

При розробці і складанні програми дослідницької роботи важливо враховувати наступні вимоги: що саме містить у собі цілісну особистісну характеристику вчителя; характеризує всі три основні напрями діяльності вчителя: навчальну, виховну і суспільну; відображає не лише «внутрішні» якості особистості вчителя, але і його зв'язки і стосунки з колективом учнів, учителів, батьками, окремими учнями.

Для того, щоб забезпечити порівняно однаковий підхід до оцінювання певних якостей діяльності вчителів важливо розробити критерії оцінки їх за бальною шкалою. Результати діяльності вчителів, обробляються шляхом розрахунку середньоарифметичних показників за кожною з якостей. Уся інформація щодо всіх сторін діяльності вчителя подається у зведеній карті.

Метод *вивчення дитячих робіт*. Цей метод передбачає аналіз творів, малюнків, комплектів учнівських зошитів за певний відрізок часу, графічних робіт, щоденників, домашніх завдань, а також шкільної документації: класних журналів, медичних карт учнів, різних конспектів, звітів, учителів, протоколів засідань тощо.

Зібраний матеріал вимагає певної обробки. У практиці можуть бути використані деякі узагальнюючі її прийоми:

- реєстрація, тобто приписування педагогічним явищам числових характеристик. Дослідник виділяє певну ознаку й фіксує кожен випадок, коли з'являється предмет. Підраховуючи кількість цих фактів, отримують число з цією ознакою;

- упорядкованість (або ранжирування), тобто розподіл об'єктів, явищ у порядку зменшення або збільшення яких-небудь показників (складання списку учнів залежно від кількості допущених ними помилок або числа пропущених занять тощо) і визначення місця, рангу в цьому ряду.

**Оформлення
тексту роботи та
її подання на
кафедру**

Завершальний етап - оформлення тексту курсової роботи та робота над висновками дослідження, які повинні бути стислими та містити рекомендації щодо удосконалення навчально-виховного процесу в школі.

На цьому етапі науковий керівник остаточно перевіряє роботу, вносить (за необхідності) остаточні корективи та складає відгук.

Після оформлення тексту роботи обов'язковою є процедура її прилюдного захисту.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ВИМОГИ ДО ОСНОВНИХ КОМПОНЕНТІВ ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

Структурні компоненти роботи

Вимоги до структурних компонентів курсової роботи

Курсова робота повинна містити:

1. Титульна сторінка (1 стор.).
  2. Зміст (1 стор.).
  3. Перелік умовних позначень (*у разі потреби*).
  4. Вступ (2-3 стор.).
  5. Основну частину (близько 20 стор.).
  6. Висновки до розділів (1 стор.).
  7. Висновки (1-2 стор.).
  8. Список використаних джерел (1 стор.).
- Додатки (*у разі потреби*).

1. Титульна сторінка курсової роботи

оформлюється за встановленим зразком (*Додаток Б*) та є першою сторінкою курсової роботи, проте номер на ній не проставляється.

На титульній сторінці послідовно, зверху вниз, розміщуються наступні реквізити:

- повна назва навчального закладу;
  - повна назва факультету;
  - найменування кафедри;
  - тема курсової роботи;
- відомості про автора курсової роботи (із зазначенням курсу, групи, факультету);
  - відомості про наукового керівника (із зазначенням вченого ступеня, ученого звання, посади);
  - склад комісії із захисту курсових робіт;
  - місцезнаходження вузу;
  - рік написання роботи.

2. Зміст курсової роботи розташовується на новій сторінці курсової роботи (сторінка не нумерується); містить найменування та номери всіх розділів, підрозділів, висновки до розділів, висновки, список використаних джерел, додатки (за потреби).

Зміст повинен ретельно бути продуманим, таким, що розкриває тему курсової роботи, дозволяє уникнути безсистемності, порушення логіки дослідження, хаотичного нагромадження фактів, дублювання.

Зміст (план) дослідження – це «макет», що відображає структуру, логіку викладу тексту курсової роботи і його посторінкове розташування.

Зміст тексту курсової роботи ділиться на крупні і дрібні частини. Таке ділення, або рубрикація тексту, виявляється в наявності структурних

підрозділів і розділів. Ділення роботи на розділи і підрозділи повинно відповідати логіці розкриття теми. Тому, з одного боку, не слід вводити в план структурні одиниці, що не відповідають темі або пов'язані з нею лише побічно, а з іншого боку, пункти плану мають структурно повністю розкрити тему. План курсової роботи - це логічний каркас викладу курсової роботи.

Розділи курсової роботи – це основні структурні одиниці тексту. Назву кожного з них потрібно сформулювати так, щоб вони не виявилися ширшими за тему за обсягом, змістом, відповідали назві, оскільки розділ є тільки одним із аспектів теми, і назва не повинна порушувати цієї підпорядкованості.

Розділи і підрозділи мають заголовки, які повинні відповідати змісту тексту. Розділи зазвичай нумеруються арабськими цифрами (розділ 1, розділ 2). Підрозділи також мають порядкову нумерацію у межах основної частини роботи та позначаються теж арабськими цифрами, тільки через крапку (наприклад: 1.1; 2.1. тощо). Тобто номер підпункту включає номер розділу і порядковий номер підрозділу, розділені крапкою.

Розділи і підрозділи не можуть дублювати один одного за змістом, але разом вони повинні повністю розкривати тему курсової роботи. Підрозділи, на які ділиться розділ, не повинні співвідноситися один з одним як частина і ціле. Заголовки у змісті повинні точно дублювати заголовки в тексті. Не можна скорочувати або подавати їх в іншому формулюванні, послідовності та підпорядкованості порівняно із заголовками в тексті роботи.

Наведемо зразок структури змісту курсової роботи: «Ігри-фантазування як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку» (Додаток В).

3. Перелік умовних позначень (складають за умови повторення термінів у тексті більше трьох разів). Якщо в курсовій роботі використовується специфічна термінологія, а також маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їх перелік може бути поданий у курсовій роботі у вигляді особливого списку, який розташовується перед «Вступом». Перелік слід друкувати двома колонками, у яких зліва за абеткою наводяться скорочення, справа – їх детальна розшифровка (Додаток Д).

Загальновідомі скорочення до переліку умовних скорочень не включаються, їх розшифровку слід навести у тексті роботи при першому згадуванні. Наприклад, «... засоби масової інформації» (засоби масової інформації. – далі ЗМІ).

4. Вступ – відображає формулювання основних елементів наукового апарату курсової роботи: обґрунтування актуальності (теоретичний і практичний аспекти) дослідження, ступінь її вивчення в науці та її (теми) наукова значущість, обґрунтування необхідності проведення дослідження та загальна характеристика роботи у такій послідовності: *актуальність теми роботи, мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження обраної теми, структура роботи.*

При обґрунтованні *актуальності теми курсової роботи* слід звернути увагу на те, що робота повинна вирішувати певну актуальну педагогічну проблему, яку важливо чітко виділити.

Обґрунтування актуальності повинне містити соціальний і педагогічний аспекти. При обґрунтуванні актуальності теми студент має право на прояв творчого підходу. Але при цьому в різній послідовності слід підійти до аргументації соціальної значущості обраної теми. Обов'язково слід вказати, які соціальні умови, передумови обумовлюють необхідність розробки даної теми, підтвердити свої твердження посиланнями на офіційні документи.

Необхідно відобразити ступінь вивчення і розробленості досліджуваної проблеми у філософській, психологічній, педагогічній та ін. науках. Обґрунтувати тему курсової роботи з позицій розвитку педагогічної думки на різних етапах її становлення (як обрана проблема трактувалася раніше, які аспекти розглядалися, що вдалося вирішити, що залишилося поза увагою вчених, чому вибраний аспект є актуальним у наш час). Огляд літератури з теми має відтворити ґрунтовне ознайомлення дослідника з науковою літературою, його вміння систематизувати джерела, критично їх розглядати, виділяти істотне, оцінювати раніше зроблене іншими дослідниками, визначати головне в сучасному стані вивченої теми. Матеріали такого огляду слід систематизувати в певному логічному зв'язку і послідовності.

Невід'ємною вимогою до наукового дослідження є логічна відповідність теми, мети, завдань, об'єкта, предмета дослідження його структурі і методам вирішення проблеми. Сукупність завдань повинна відображати мету дослідження. Мета курсової роботи повинна відповідати об'єкту і предмету дослідження. Порушення такої логіки робить курсову роботу хаотичною, не дозволяє бачити повноту вирішення поставлених завдань.

Розглянемо стисло, орієнтуючись на студентів (дослідників-початківців), основні вимоги до елементів дослідницького процесу.

Отже, будь-яке наукове курсове дослідження починається з визначення мети.

Мета курсової роботи - це прогнозований результат дослідження, тобто мета дослідження полягає в тому, щоб вирішити якусь проблему (отримання нової інформації, наукових фактів за темою курсового дослідження, формулювання закономірностей та обґрунтування найбільш ефективних шляхів навчання й виховання), тому в ній вживаються такі слова: «визначити», «дослідити», «виявити», «встановити», «обґрунтувати», «довести», «перевірити», «розробити» тощо.

Мета не повинна збігатися з назвою роботи. Формулюючи мету курсової роботи, студент повинен не тільки передбачити недоліки і причини їх виникнення в педагогічній практиці, шляхи їх подолання і способи отримання позитивного результату під час вирішення педагогічної проблеми, але й чітко уявляти очікуваний результат, засоби його отримання.

При визначенні мети курсової роботи треба чітко її авторові відповісти на питання:

- у чому полягає сенс, сутність проблеми, що вивчається, який аспект її буде основним;
- чи є в теорії пояснення педагогічному явищу, що вивчається, у чому полягають сильні і слабкі його сторони;
- на що потрібно дати обґрунтовану відповідь;
- чи можна в ході виконання курсового дослідження отримати необхідні дані для розкриття суті проблеми, що вивчається?

Відповідаючи на наведені вище питання, студент може спроектувати основний нерозкритий акцент у проблемі, що цікавить його, що й стане метою його курсової роботи.

Мета наукового дослідження передбачає розв'язання ряду конкретніших завдань дослідження. Завдання дослідження формулюються студентом на основі теоретичного аналізу окресленої проблеми й оцінки стану її розв'язання в шкільній практиці, вони конкретизують мету дослідження.

Завдання курсової роботи відображають основні шляхи й етапи досягнення мети (тобто по суті завдання - це плановані дії). Завдання зручно формулювати за допомогою дієслів «вивчити», «описати», «встановити», «з'ясувати», «визначити», «порівняти» тощо.

Завдання курсової роботи можуть включати елементи, наведені нижче, проте вони можуть змінюватися залежно від характеру наукової проблеми:

- вирішення певних теоретичних питань, що складають загальну проблему;
- вивчення практики розв'язання порушеної проблеми;
- обґрунтування необхідної системи засобів для вирішення поставленого завдання.

Завдання курсової роботи повинні бути чітко сформульованими і відображати логіку та етапність здійснення дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження - як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та частина, яка є предметом дослідження. Об'єкт і предмет дослідження повинні «міститися» в назві курсової роботи.

Отже, предмет дослідження є вужчим поняттям, ніж його об'єкт. Він є частиною, стороною, елементом об'єкта. Наприклад, об'єктом дослідження може бути процес навчання в цілому, а предметом - тільки методи навчання (частина процесу). Поняття «об'єкт» і «предмет» відносні. У ролі об'єкта можуть виступати методи навчання взагалі, а предметом - лише одна група цих методів. З огляду на це студент повинен чітко визначити, що є предметом та об'єктом курсової роботи. При цьому об'єкт повинен бути означений не дуже широко.

Об'єкт дослідження - це частина реальної дійсності, яка підлягає дослідженню, тобто це процес або явище, які визначають проблемну ситуацію.

Наприклад, об'єкт дослідження за темою «Формування інтелектуальних умінь учнів» може бути сформульований таким чином: процес формування у молодших школярів інтелектуальних умінь або: процес формування інтелектуальних умінь у старшокласників.

Предмет дослідження знаходиться в межах об'єкта (спосіб бачення об'єкта

з позиції науки) та конкретизує, що саме в об'єкті підлягає дослідженню.

Наприклад, предмет дослідження за темою, наведеною вище, матиме таке формулювання: сутність, структура й умови формування інтелектуальних умінь учнів у процесі вивчення предметів природничого циклу; або: дидактичні умови формування інтелектуальних умінь учнів початкових класів на уроках української мови.

Методи дослідження. У курсовій роботі слід подати перелік використаних методів дослідження для досягнення поставленої в роботі мети.

Структура роботи – це короткий опис основних елементів курсової роботи із вказівкою на загальний обсяг курсової роботи (кількість сторінок) та обсяг основної частини (кількість сторінок). Також треба вмістити відомості щодо кількості таблиць, рисунків, схем та діаграм, які уведено до основного тексту роботи, та вказати на кількість додатків та використаних джерел.

5. Основна частина курсової роботи – виклад результатів дослідження, проведеного студентом. Як правило, в цій частині передбачається більш докладний огляд джерел і літератури з обраної теми, опис стану розробки питання, його коротка історія, формулювання висновків та їх аргументація. Слід пам'ятати, що, оглядаючи літературу, не слід прагнути до викладу всього вивченого матеріалу, перераховуючи одну за одною прочитані книги і статті. Необхідно розкрити сутність питання, основні положення і провідні ідеї відповідно до поставлених завдань. Отже, огляд літератури повинен мати не тільки хронологічний, але й проблемний характер. Також у цій частині роботи дається порівняльний аналіз і оцінка підходів до вирішення поставленої проблеми різних авторів, що в цілому доводить саме існування досліджуваної проблеми.

До основної частини повинні бути включені матеріали, які відображають сутність дослідження: визначення та аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження, характеристика різних підходів до вирішення визначеної наукової проблеми та встановлення головних тенденцій розвитку певного педагогічного процесу; аналіз педагогічного досвіду та результати дослідної роботи студентів. Останнє становить зміст другого (практичного) розділу роботи. Отже, курсова робота з педагогічних дисциплін складається з двох розділів. При цьому *перший розділ* присвячений теоретичному висвітленню проблеми, *другий* має практичний характер. Студентам денної форми навчання рекомендується використовувати матеріали, зібрані за період проходження психолого-педагогічної практики на другому курсі. Студентам заочного відділення рекомендується виконувати курсову роботу на матеріалах закладів дошкільної освіти, де вони працюють.

Відповідно до логіки дослідження основна частина містить розділи і підрозділи. Назва кожного структурного компонента курсової роботи повинна відображати його зміст. Кожен *розділ* основного тексту *рекомендується починати з нової сторінки*. Назви розділів не повинні збігатися з назвою роботи, відповідно, назви підрозділів не повинні збігатися з назвою розділів. Підрозділи не слід розпочинати з нової сторінки. Усі назви (розділів та підрозділів) повинні бути розповідними реченнями. Не рекомендується називати розділи курсової роботи у стилі газетної або журнальної публіцистики – питальними або окличними реченнями.

При розкритті змісту розділів курсової роботи не можна обмежуватися включенням фрагментів тексту з дібраної літератури без аналізу й оцінки. Важливо при написанні курсової роботи виявити більше самостійності в порівняннях, узагальненнях і висновках за темою, що розробляється.

6. Висновки до розділів. Кожен розділ роботи закінчується короткими висновками. Висновки не повинні бути реферативного характеру, цитатами з документів або вивченої літератури – їх слід формулювати самостійно, відповідно до визначених у вступі та розв'язаних у розділі завдань.

7. Висновки - загальні підсумки курсової роботи відображають важливі результати проведеного дослідження, яких дійшов автор, і (можливі) рекомендації з реалізації в практиці отриманих результатів. У висновках не слід переказувати зміст роботи, вони повинні бути короткими та відповідати меті і завданням курсової роботи, сформульованим у вступі.

Кожен висновок рекомендується оформити окремим абзацом. У першому пункті висновків доцільно дати оцінку стану вивчення проблеми дослідження, далі – викласти результати дослідження, основані на висновках до кожного розділу курсової роботи.

Багато підкреслити, який внесок зміг зробити автор у розробку обраної теми. Також доречно визначити перспективи подальших розробок із досліджуваної теми, окреслити цілі і завдання наступних етапів дослідження, якщо воно є основою для випускної кваліфікаційної роботи.

8. Список використаних джерел є обов'язковою складовою частиною курсової роботи. Список показує не тільки ступінь вивчення досліджуваної теми, але й глибину авторської роботи над темою.

Список використаних джерел у курсовій роботі є переліком усіх документів, монографій, книг, статей та інших публікацій, використаних при розробці теми. До «Списку використаних джерел» необхідно включати *всі* джерела, що були вивчені під час підготовки курсової роботи, незалежно від того, чи мало місце цитування фрагментів публікацій, чи ні, тому загальна кількість опрацьованих джерел не може бути меншою за 25 пунктів.

Неприпустимим є застосування як назви цього розділу роботи терміна «Бібліографія», оскільки цей термін передбачає повну і вичерпну інформацію про публікації з обраної для роботи теми.

Книги і статті розміщуються в «Списку використаних джерел» прізвища авторів подаються в алфавітному порядку, не розмежовуючи монографії і статті. Колективні публікації (що мають більше трьох авторів) розміщуються в «Списку використаних джерел» відповідно до першої букви назви книги. Якщо автор курсової роботи вивчав збірку статей, але використовував лише одну статтю, він повинен включити до «Списку використаних джерел» лише цю статтю, а не всю збірку в цілому. Якщо використано дві статті й більше з однієї збірки, до «Списку використаних джерел» включаються як збірка в цілому (на першу букву його назви), так і всі використані статті окремо.

У разі використання публікацій (матеріалів) Інтернет мережі необхідно робити докладний опис джерела, відповідно до загальноствановлених вимог (Додаток Ж) з обов'язковою вказівкою на автора публікації та «адресу» сайту. Матеріал курсової роботи без такого роду посилань уважається плагіатом.

Усі публікації, включені до «Списку використаних джерел», нумеруються. Нумерація повинна бути наскрізною.

9. Додатки містять матеріали, пов'язані з виконанням курсової роботи, які з певних причин не можуть бути включені до основної її частини (громіздкі схеми і таблиці, допоміжний матеріал). До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал: проміжні математичні доведення; таблиці допоміжних цифрових даних; розрахунки; інструкції, методики, опис алгоритмів та програм, розроблених у курсовій роботі; допоміжні ілюстрації.

Кожен додаток повинен починатися з нової сторінки і мати заголовок, надрукований угорі з першої великої літери симетрично (по центру) відносно тексту сторінки (Додаток ___ і велика літера, що позначає додаток). Якщо додатків у курсовій роботі більше, ніж один, то їх слід позначати великими літерами української абетки, за виключенням літер Г, Є, І, І, Й, О, Ч, Ъ (наприклад, Додаток А, Додаток Б тощо).

Додаток повинен отримати відображення в змісті курсової роботи у вигляді посилань на нього в тексті самої роботи. *Наприклад:* «...детальніше результати проведеного анкетування викладені в додатку Д».

В оформленні декількох додатків на аркуші під назвою курсової роботи друкують великими літерами слово «ДОДАТКИ».

**Мовне
оформлення і
стиль викладу
змісту курсової
роботи**

Для написання курсової роботи використовується науковий стиль викладу матеріалу. Такий стиль має передбачає відмову від «розмовних» мовних зворотів і мовних штампів, зайвих вставних слів. Текст роботи не повинен бути емоційно забарвленим - він повинен відображати об'єктивність авторського підходу до досліджуваних явищ.

Текст наукової роботи відрізняється від будь-якого іншого, насамперед, своєю логічністю. При описі ходу дослідження необхідно дотримуватися вимог

логічних законів.

Виклад матеріалу повинен бути точним і лаконічним, слід уникати перевантаження тексту складними граматичними конструкціями з великою кількістю синтаксичних конструкцій. Чіткість формулювань є однією з найважливіших вимог до мови курсової роботи.

У наукових роботах прийнято вживати безособі дієслівні форми, тому без крайньої необхідності не слід уживати авторський особовий займенник «Я».

У роботі необхідно вживати усталену термінологію. Не рекомендується без нагальної необхідності вводити власні терміни, бажано уникати не виправданих повторів, двозначних слів і виразів.

У тексті курсової роботи не допускається:

- застосовувати запозичені слова і звороти за відповідних термінів у мові, якою пишеться робота;
- допускати скорочення слів, не встановлених правилами орфографії, пунктуації, а також відповідними державними стандартами;
- вживати математичні знаки без цифр;
- застосовувати індекси стандартів без реєстраційного номера;
- підкреслювати слова в тексті.

Обов'язковою вимогою до оформлення курсової роботи є наявність посилань на джерела цитованих матеріалів. Наявність посилань свідчить про добросовісну роботу студента, а плагіат інших думок знижує якість курсової роботи. Посилання містить дані про джерела інформації, поданих у роботі, і підтверджує, що представлений матеріал виявлений автором курсової роботи в документі, монографії або іншій публікації.

Додамо, що робота з науковою літературою також потребує дотримання певних правил: слід намагатися узагальнювати положення та концепції, які виявляє студент у ході дослідження; головну увагу треба приділяти сучасним матеріалам з обраної проблеми; опис літератури передбачає критичний аналіз наявних поглядів.

Особливої уваги потребує питання правильності оформлення *цитат*, які наводять у тексті в разі необхідності зробити посилання на авторитетне джерело або для критичного аналізу фрагмента друкованого твору.

Цитата – це уривок з наукової чи навчальної літератури, який подається з *обов'язковим* покликанням на його автора та джерело цитування. Цитати використовуються, аби краще розкрити певну ідею, підкріпити дослідницьку аргументацію, проілюструвати погляди інших авторів тощо.

Науковий етикет вимагає точного відтворення цитованого тексту, без найменшого спотворення змісту джерела. Текст цитати може бути використаний лише в тому розумінні, в якому він поданий в оригіналі. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається, якщо це не перекручує зміст авторського тексту, місце пропущеного уривку позначається трьома крапками, які ставлять у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці).

Цитати оформлюються за правилами прямої мови. На початку та наприкінці цитати ставляться лапки. Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело. Посилання на використовувані джерела слід давати в квадратних дужках відповідно до нумерації бібліографічного списку з обов'язковою вказівкою номера сторінки джерела. *Наприклад: Я. Коменський [3, с. 310-311].*

**Загальні
вимоги до
оформлення
курсової
роботи**

Текст курсової роботи виконується на стандартних аркушах формату А4 (210x297) і розміщується на одній стороні аркуша.

Тип шрифту – *Times New Roman Cyr*. Шрифт основного тексту - звичайний, розмір 14; абзац – 1,25; інтервал – 1,5; текст повинен бути відформатованим по ширині й без перенесень.

Кожна сторінка має однакові поля: ліве – 30 мм, праве – 10 мм, верхнє, нижнє – 20 мм.

Загальний обсяг курсової роботи в рукописному варіанті складає 40 сторінок, а у виконаному на комп'ютері – 25-50 сторінок. Сторінка тексту повинна містити 29-31 рядок.

Оформлена курсова робота повинна бути переплетеною.

Друкарські помилки, описки й графічні неточності, які виявилися під час написання курсової роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбовуванням білою фарбою на тому ж місці. Допускається не більше двох виправлень на одній сторінці.

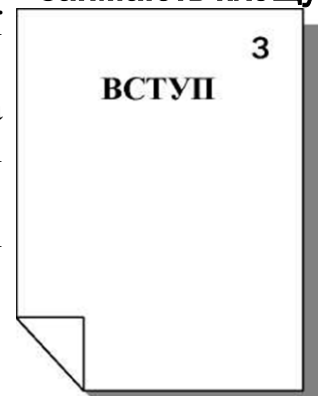
Заголовки структурних частин курсової роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» – друкують великими літерами симетрично до набору (по центру). Крапку наприкінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. У кінці заголовка (назва підрозділів), надрукованого в підбір до тексту, ставиться крапка. Відстань між заголовками (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 1 інтервалу. Кожну структурну частину курсової роботи треба починати з нової сторінки.

До загального обсягу курсової роботи не входять використаних джерел, таблиці та малюнки, які повністю сторінки. Але всі сторінки зазначених елементів курсової роботи підлягають нумерації.

Нумерація сторінок починається з титульного листа, на якому цифра «1» не ставиться. Не проставляється цифра «2» і на другому аркуші курсової роботи («ЗМІСТ»).

Порядковий номер «3» проставляється, починаючи зі «ВСТУПУ», і далі всі сторінки курсової роботи нумерується

**ДОДАТКИ, СПИСОК
займають площу**

по порядку до останньої сторінки. Номери сторінок проставляють у правому верхньому кутку.

Слід мати на увазі, що обов'язково повинні бути підтвержені посиланнями прямі цитати, статистичні та інші дані.

Посилатися можна тільки на видання, реально використані автором курсової роботи при її підготовці. Недопустимі так звані «опосередковані посилання», при яких автор використовує цитату з якого-небудь дослідження, але при цитуванні посилається не на те дослідження, звідки реально взято інформацію, а на оригінальне джерело. Якщо авторові у край необхідності і принципово важливо вказати на першоджерело відомостей, то можливе подвійне посилання з вказівкою, як на першоджерело, так і на дослідження, з якого інформацію запозичено студентом.

Вимоги до оформлення ілюстративного матеріалу

Ілюстрації слід

Характер ілюстрації може бути вказаний у її назві (наприклад, «блок-схема»). Малюнки слід розташовувати безпосередньо після тексту, в якому вони згадуються вперше, або на наступній сторінці.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розміщують під ілюстрацією без крапки наприкінці. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисувачий текст). Ілюстрація позначається словом «Рис.» з номером; слово розміщують безпосередньо під ілюстрацією. нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах усієї роботи. Якщо в документі лише одна ілюстрація, її нумерувати не слід і слово «Рис.» під нею не пишуть. По можливості ілюстрацію слід розміщувати на одній сторінці без перенесення. На всі ілюстрації в тексті повинні бути подані посилання. Перше посилання на ілюстрацію дають за типом: «наведена на рис. 1.2». Посилання на раніше згадані ілюстрації дають зі скороченим словом «див.», наприклад, «див. рис. 1.2». Якщо повторне посилання віддалене від рисунка, наприклад, дається в іншому розділі, доцільно також вказувати номер сторінки, де наведено рисунок.

Схема - це зображення, виконане за допомогою умовних позначень і без дотримання масштабу. На схемах усіх видів повинна бути витримана стандартна однакова товщина ліній зображення - основних і допоміжних. Іноді для спрощення схеми різних систем зображують у вигляді прямокутників із простими зв'язками - лініями. Такі системи зазвичай називають блок-схемами.

Таблиці - в них подається цифровий матеріал, згрупований певним порядком у колонки (графи), розділені лініями. При складанні таблиць потрібно керуватися певними правилами.

Слід мати на увазі, що текстові таблиці, як правило, достатньо інформативні і дозволяють істотно економити місце. Таблицю слід

розташовувати в документі безпосередньо після тексту, в якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці.

Таблиця повинна мати заголовок, що виконується рядковими буквами (окрім першої - заголовною), вирівнюється по центру, без крапки наприкінці. Заголовок повинен бути коротким і повністю відображати зміст таблиці.

Таблиці слід нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу роботи. Наприклад: «Таблиця 2.1», де перша цифра - номер розділу, друга - порядковий номер таблиці в межах розділу. Крапка після номера таблиці не ставиться. Нумераційний заголовок, тобто слово «Таблиця» і її номер,

Таблиця 1.2

Назва таблиці

слід розміщувати в правому верхньому куті над заголовком таблиці. Якщо в документі тільки одна таблиця, її нумерувати не слід.

Наприклад:

По можливості таблицю слід розташовувати на одній сторінці. Якщо ж рядки або графи таблиці виходять за формат аркуша, таблицю ділять на частини, які залежно від особливостей таблиці переносять на інші аркуші. Нумераційний і тематичний заголовки таблиці вказують один раз над першою частиною таблиці, над наступними частинами пишуть «Продовження табл. 2.1».

Якщо цифрові дані у графах або рядках таблиці виражені в різних одиницях вимірювання, то їх указують, відповідно, в заголовках граф або при найменуваннях параметрів у рядках боковика (для чого може передбачатися спеціальна графа «Одиниця вимірювання», або «Од. вим.»).

Якщо всі параметри, розміщені в таблиці, виражені однією і тою ж одиницею вимірювання, її скорочене позначення розміщують над таблицею, наприклад, у кінці заголовка таблиці.

Крапки в кінці заголовків і підзаголовків граф, найменувань параметрів, у кінці тексту, в осередках текстових таблиць не ставляться. Проміжні розділові знаки в текстових таблицях проставляються, у тому числі і крапки між пропозиціями.

Таблиці разом з їх реквізитами повинні бути відокремлені знизу і зверху від основного тексту пропусками (з одинарним міжрядковим інтервалом).

На всі таблиці у тексті повинні бути подані посилання. Перше посилання на ілюстрацію дають за типом: «наведені в табл. 2». Посилання на раніше згадані таблиці дають зі скороченим словом «див.», наприклад, «див. табл. 2». Якщо повторне посилання віддалене від таблиці, наприклад, дається в іншому розділі, доцільно також указувати номер сторінки, де наведена таблиця.

Захист курсової роботи

Курсова робота подається до захисту згідно з навчальним планом у термін, визначений кафедрою педагогіки до початку екзаменаційної сесії. Графік захисту курсових робіт затверджується рішенням кафедри, на якій виконується робота і погоджується з деканатом.

Якість курсової роботи залежить від дотримання логіки наукового дослідження. Під логікою дослідження розуміється послідовність і взаємозв'язок структурних його компонентів. Основними елементами курсового дослідження є: *мета, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження обраної теми*. Визначені на початку роботи (у вступі) всі структурні елементи повинні мати своє втілення в основному змісті роботи.

Підготовлена і правильно оформлена курсова робота заздалегідь (не пізніше, ніж за тиждень до терміну захисту, встановленого відповідним графіком) подається науковому керівникові. Керівник рецензує роботу та відповідно до критеріїв оцінювання курсової роботи виставляє попередню оцінку.

Науковий керівник, перевіrivши роботу, може повернути її для доопрацювання разом із письмовими зауваженнями. Студент повинен усунути виявлені недоліки у встановлений термін, після чого робота остаточно оцінюється.

Результати курсового дослідження представляються студентом у доповіді, яка публічно виголошується під час захисту курсової роботи.

Порядок захисту курсової роботи наступний:

- коротке (7-10 хвилин) повідомлення автора курсової роботи про проведене дослідження і його основні результати. У повідомленні повинні бути представлені:
  - а) формулювання теми, обґрунтування її актуальності;
  - б) цілі та завдання роботи;
  - в) ступінь вивченості теми;
  - г) основні результати роботи і висновки;
  - д) пропозиції автора;
- відповіді на запитання членів комісії, присутніх студентів;
- пропозиції наукового керівника щодо оцінки курсової роботи;
- остаточно оцінювання курсової роботи студента членами комісії.

Потрібно мати на увазі, що остаточно оцінка залежить від захисту й може бути як вищою, так і нижчою за попередню. Оцінки оголошуються і виставляються викладачем у відомість і залікову книжку студента.

Критерії оцінювання курсової роботи

При оцінюванні курсової роботи враховуються наступні критерії: *вчасне* виконання роботи (за етапами); *якість змісту* курсової роботи та *захист* курсової роботи.

Зміст роботи:

- актуальність теми та її обґрунтування;

- 28 -

- глибина аналізу використаної літератури;
- наявність елементів новизни теоретичного або практичного характеру;
- відповідність змісту роботи темі, цілям і завданням;
- ступінь самостійності і творчого підходу до написання курсової роботи;

Результати роботи:

- об'єктивність і повнота розробки проблеми;
- обґрунтованість зроблених висновків;
- значущість висновків для подальшої практичної діяльності;
- рівень самостійності узагальнень і висновків.

Оформлення роботи:

- логічність;
- мовностилістична грамотність;
- відповідність оформлення стандартам.

Захист роботи:

- уміння орієнтуватися в досліджуваній темі;
- уміння правильно висловлювати свої думки;
- уміння аргументовано відповідати на питання.

Отже, якісно виконана курсова робота характеризується двома основними її складовими: по-перше, розкриття суті проблеми, що вивчається, і виклад власної позиції; по-друге, глибокий і всебічний аналіз педагогічного досвіду, виходячи з конкретного фактичного матеріалу.

У цілому розподіл балів відбувається таким чином.

1. Вчасне виконання етапів роботи над курсовим дослідженням (всього 20 балів).

Характер роботи		Термін виконання (різний, наводимо орієнтовний)	Кількість балів
1.	Визначення теми курсової роботи	Вересень	5 балів
2.	Подання плану роботи та списку літератури за темою	Жовтень	5 балів
3.	Подання чернетки курсової роботи викладачу-керівнику	Листопад (1 семестр); Лютий (2 семестр)	5 балів
4.	Доопрацювання курсової роботи та подання на кафедрі	1 тиждень грудня (1 семестр); 1 тиждень (березень 2 семестр)	5 балів

2. Зміст та результати роботи (всього 40 балів).

Критерії оцінювання		Кількість балів
1.	Актуальність теми та її обґрунтування	5
2.	Глибина аналізу використаної літератури	5
3.	Відображення досягнутого сучасною педагогікою рівня в	5

	досліджуваному питанні	
4.	Відповідність змісту роботи темі, цілям і завданням	5
5.	Зміст розділів і підрозділів розкриває тему курсової роботи	5
6.	Об'єктивність і повнота розробки проблеми	5
7.	Ступінь самостійності і творчого підходу до написання курсової роботи	5
8.	Обґрунтованість та рівень самостійності узагальнень і висновків, їх значущість для подальшої практичної діяльності	5

3. Оформлення роботи (всього 20 балів).

Критерії оцінювання		Кількість балів
1.	Логічність, послідовність, аргументованість	5
2.	Дотримання наукового стилю	5
3.	Мовностилістична грамотність	5
4.	Відповідність оформлення стандартам	5

4. Захист курсової роботи (всього 20 балів).

Складові процедури захисту	Критерії	Кількість балів
1. Доповідь	уміння стисло й послідовно викласти сутність і результати дослідження; дотримання регламенту	5
2. Відповіді	уміння орієнтуватися в досліджуваній темі; уміння правильно висловлювати свої думки; уміння аргументовано відповідати на питання	10
3. Презентація	уміння проілюструвати доповідь змістовними фактами	5

Після завершення написання курсової роботи керівник виставляє остаточну оцінку.

Рівень	Критерії оцінювання	Кількість балів
«Відмінно»	Виставляється, якщо тема курсової роботи розкрита повною мірою, визначені основні категорії наукового дослідження. Робота виконана самостійно, містить аналіз практичних проблем. Представлений у ній матеріал свідчить про глибоке розуміння автором порушених питань. Виклад матеріалу роботи відрізняється логічною послідовністю, посиланнями на літературні і нормативні джерела, завершується конкретними	90-100

	висновками. Курсова робота оформлена акуратно, відповідно до вимог.	
«Добре»	Виставляється, якщо розкритий основний зміст теми, робота виконана переважно самостійно, містить аналіз практичних проблем. Зміст розкриває тему курсової роботи, визначені основні параметри апарату дослідження. Зміст підрозділів розкриває тему курсової роботи. Викладений у ній матеріал свідчить про достатньо глибоке розуміння автором порушених питань. Виклад матеріалу роботи відрізняється логічною послідовністю, посиланнями на літературні і нормативні джерела, завершується конкретними висновками. Курсова робота оформлена акуратно, відповідно до вимог.	75-89
«Задовільно»	Виставляється, якщо тема курсової роботи розкрита частково, робота виконана в основному самостійно, містить елементи аналізу досліджуваної проблеми. Зміст частково розкриває тему курсової роботи, не повністю визначені основні параметри наукового апарату. Зміст розділів і підрозділів частково розкриває тему курсової роботи. Не всі порушені питання викладені достатньо глибоко, є порушення логічної послідовності, посилання на літературні і нормативні джерела не відповідають новим вимогам. Курсова робота оформлена з порушеннями. При її захисті дані відповіді не на всі питання.	60-75
«Незадовільно»	Виставляється, якщо не розкрита тема курсової роботи. Робота виконана не самостійно, має описовий характер. Її матеріал викладений без логічної послідовності, фрагментарно; зміст не відповідає темі курсової роботи та не розкриває розділи і підрозділи, не визначені основні параметри апарату. Посилання на літературні і нормативні джерела оформлені з грубими порушеннями.	1-59

Визначення підсумкової оцінки за підготовку та захист курсової роботи

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Набрана кількість балів	Характеристика навчальних досягнень
Відмінно	A	90-100	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок
Добре	B	82-89	ДУЖЕ ДОБРЕ - вище середнього рівня з кількома помилками
	C	75-81	ДОБРЕ - в загалом правильна робота з певною кількістю грубих помилок
Задовільно	D	66-74	ЗАДОВІЛЬНО - непогано, але зі значною кількістю недоліків
	E	60-65	ДОСТАТНЬО - виконання відповідає мінімальним критеріям
Незадовільно	FX	35-59	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно попрацювати перед тим, як отримати залік
	F	1-34	НЕЗАДОВІЛЬНО - необхідна серйозна подальша робота

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Актуальні проблеми сучасної дошкільної та шкільної педагогіки: Збірник науково-методичних праць молодих дослідників / За редакцією О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2010. – С. 33 – 37.

2. Базовий компонент дошкільної освіти України : затверджено наказом МОН, молоді та спорту 22 травня 2012 р. за № 615 / [наук. керівник А.М. Богуш; авт. кол.: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богініч О.Л. та ін.] – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.

3. Закон України Про освіту від 05. 09. 2017р. Голос України. : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.golos.com.ua/article/294010>.

4. Закон України. Про дошкільну освіту від 28. 09. 2017р. Голос України. : [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://ua.censor.net.ua/news/novyyi_zakonpro_osvitu.

5. Кошель А.П. Використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі ЗДО : навч. метод, посіб. Чернігів: ТОВ «Чернігівська картонажно-поліграфічна фабрика», 2019 – 130 с.

6. Кошель А.П. Формування культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного освітнього закладу в процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Кошель Анна Павлівна. – Глухів, : ГНУ, 2015. – 226 с.

7. Кошель В.М. Підготовка майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Кошель Віталій Миколайович. – Глухів, 2016. – 252 с.

8. Методика виконання курсових робіт з педагогічних дисциплін : [методичний посібник] / авт.-укл. Л. В. Кондрашова, В. В. Іванова. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. - 180 с.

9. Методичні вказівки до виконання курсових робіт із дисциплін «педагогіка» та «Загальна педагогіка» студентами та слухачами спеціальностей 8.18010105 «Педагогіка вищої школи», 7.01010401 «Професійне навчання» та 6.01010601 «Соціальна педагогіка» / П. Г. Лузан, І. М. Буцик. - К. : «Аграрна освіта», 2007. - 19 с.

10. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт із педагогічних дисциплін : [методичні рекомендації] / авт.-укл. Л. В. Григоренко, В. В. Іванова. - Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – 50 с.

11. Методичні рекомендації до написання курсових робіт із педагогіки [Електронний ресурс]. – Глухів : Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка. Кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, 2009. - Режим доступу : http://vk.com/doc46639198_182198424?hash=968791faf1a6511654&d1=28aabb49a7217e1962.

12. Садова Т.А. Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок [Електронний ресурс] / Т.А. Садова. – Режим доступу до ст. : <http://vuzlib.com/content/view/331/84/>.

Додаток А

Орієнтовний графік підготовки курсової роботи

Тижні	Зміст роботи	Зміст консультації
1.	Первинне ознайомлення із запропонованою тематикою, вибір і затвердження теми	Погодження із керівником плану роботи з літературними джерелами
2.	Робота з літературними джерелами	Консультація за необхідності
3.	Робота з літературними джерелами	Погодження з науковим керівником змісту курсової роботи
4.	Робота з літературними джерелами	Погодження із керівником плану роботи над першим розділом
5-9.	Підготовка першого розділу	Консультація за необхідності
10.	Підготовка першого розділу	Перевірка науковим керівником виконаної роботи та погодження плану роботи над другим розділом
11-14.	Підготовка другого розділу	Консультація за необхідності
15.	Підготовка другого розділу	Перевірка керівником виконаної роботи, отримання консультації щодо її оформлення і написання висновків
16.	Оформлення роботи, підготовка загальних висновків	Консультація за необхідності
17.	Здача роботи на перевірку	Перевірка керівником повністю оформленої роботи, допуск її до захисту
18.	Захист роботи	Захист відбувається у чітко визначений час.

Додаток Б

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

КУРСОВА РОБОТА

з педагогіки дошкільної

на тему: «Ігри-фантазування як засіб написання курсової роботи майбутніх вихователя дітей дошкільного віку»

Студентки 3 курсу 69 групи
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Болобородько Надії Плагіатівни
Керівник: Іванова Надія Ігорівна
к. пед. н., доц. кафедри дошкільної та
початкової освіти

Національна шкала _____
кількість балів: __ Оцінка: ECTS __.

Члени комісії:

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

_____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Чернігів 2020р.

Додаток В

ПРИКЛАД ОФОРМЛЕННЯ ЗМІСТУ КУРСОВОЇ РОБОТИ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ.....	6
1.1. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.....	6
1.2. Шляхи та методи розвитку мовленнєвих творчих здібностей у дітей дошкільного віку.....	11
1.3. Ігри-фантазування як засіб розвитку мовлення у дітей старшого дошкільного віку.....	16
Висновки до першого розділу.....	22
РОЗДІЛ II. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІГОР-ФАНТАЗУВАНЬ У ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	23
2.1. Вимірювання показників сформованості мовленнєвих творчих здібностей у дітей старшого дошкільного віку.....	23
2.2. Методика розвитку мовленнєвих творчих здібностей у старших дошкільників засобами ігор-фантазувань.....	30
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	41
Висновки до другого розділу.....	42
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	48
ДОДАТКИ.....	53

Додаток Г

Перелік особливих випадків скорочення слів і словосполучень у бібліографічному описі

А

автобіографія – автобіогр.
автор – авт.
автореферат – автореф.
авторське свідоцтво – а. с.
авторський колектив (колектив авторів) – авт. кол. (кол. авт.)
адаптація – адапт.
адміністрація – адмін.
академік – акад. (при прізвищі)
академія – акад.
алфавітний – алф.
Альбом – альб.
альманах – альм.
анотація – анот.
антологія – антол.
аркуш – арк. (при цифрах і в зоні приміток)
асистент – асист. (при прізвищі)
асоціація – асоц.

Б

безкоштовний (безкоштовно) – безкошт.
безоплатний (безоплатно) – безопл.
березень – берез.
бібліографія – бібліогр.
бібліотека – б-ка
бібліотечка – б-чка
бібліотечний – бібл.
біобібліографія – біобібліогр.
біографія – біогр.
брошура – бр. (при цифрах)
будівельний – буд.
будівництво – буд-во
бухгалтерський – бух.
бюлетень – бюл.

В

введення (уведення) – введ. (увед.)

вдосконалення (удосконалення) – вдоскон. (удоскон.)
вересень – верес.
ветеринарний – вет.
вивчення – вивч.
видавець – вид. (при прізвищі)
видавництво – вид-во
видання – вид.
викладач – викл. (при прізвищі або назві установи)
виконавець – викон. (при прізвищі)
виконавчий комітет – виконком
виконувач обов'язків – в. о. (при назві посади)
виправлення – випр.
випуск – вип.
випускні дані – вип. дані (у зоні приміток)
виробництво – вир-во
виставка – вист.
вихідні дані – вих. дані (у зоні приміток)
вищий – вищ.
відділ – від.
відділення – від-ня
відомості – відом.
відповідальний – відп.
відредаговано – відред.
вісник – вісн.
впровадження (упровадження) – впровадж. (упровадж.)

Г

газета – газ.
генеральний – ген.
глава – гл. (при цифрах)
господарство – госп-во
господарський – госп.
гравюра – грав.
гривня – грн (при цифрах)
грудень – груд.

Д

депонований – деп.
депутат – деп. (при прізвищі)
державна адміністрація – держадмін.
державний – держ.

дефектний – деф. (у зоні приміток)
дивись – див.
директор – дир. (при прізвищі)
дисертація – дис.
дитячий – дит.
довідник – довід.
додаток – дод.
додрукування – додрук.
доктор – д-р (у назві наукового ступеня)
документ – док.
доопрацювання – доопрац.
доповідь – доп.
доповнення – допов.
допоміжний – допом.
дослідження – дослідж.
доцент – доц. (при прізвищі або назві установи)
драматичний – драм.
друкарня – друк.

Ж

жовтень – жовт.
журнал – журн.

З

забезпечення – забезп.
завідувач – зав. (при назві установи або посади)
завод – з-д
закінчення – закінч.
заклад – закл.
замовлення – зам. (у значенні «замовлення на виготовлення тиражу»)
записки – зап. (у значенні «наукові роботи»)
запровадження – запровадж.
засідання – засід.
засновник – засн.
заступник – заст. (при назві посади)
затверджений – затв.
затвердження (затверджено) – затв.
західний – зах.
збірник (збірка) – зб.
зібрання – зібр.

зі змінами – зі змін.
зовнішній – зовн.

I

ілюстратор – іл. (при прізвищі)
ілюстрація – іл.
імені – ім. (скорочують також у заголовку запису)
інститут – ін-т
інструкція – інстр.
інформаційний – інформ.

K

історичний – іст.
кабінет – каб.
кандидат – канд. (у назві наукового ступеня)
карбованець – крб (при цифрах)
карта – к. (при цифрах)
каталог – каф.
квартал – кв. (при цифрах)
квітень – квіт.
клас – кл.
книга (книжка) – кн.
коефіцієнт – коеф.
колектив авторів (авторський колектив) – кол. авт. (авт. кол.)
коментар – комент.
коментатор – комент. (при прізвищі)
комісія – коміс.
комітет – ком.
конгрес – конгр.
конференція – конф.
копійка – к. При цифрах
кореспондент – кор. (при назві газет, журналів або при прізвищі)

L

лабораторія – лаб.
липень – лип.
листопад – листоп.
література – літ.
лютий – лют.

M

малюнок (рисунок) – мал. (рис.)
математичний – мат.

машинобудування – машинобуд.
мегабайт – Мб
механічний – мех.
міністерство – м-во
місяць – міс. (в описі періодичних видань)
міська державна адміністрація – міськдержадмін.
міська рада – міськрада
молодший – мол.

Н

надзаголовок – надзаг.
народження – народж.
народний – нар.
науково-дослідний – н.-д.
національний – нац.
начальник – нач. (при прізвищі або назві установи)

О

об'єднання – об-ня
обкладинка – обкл.
обласна державна адміністрація – облдержадмін.
обласна рада – облрада
область – обл.
обліково-видавничий аркуш – обл.-вид. арк.
обробка – оброб.
одиниця – од. (при цифрах)
окремий – окр.
опрацювання – опрац.
організація – орг.
оригінал – ориг.
оформлення – оформ.

П

пан (пані) – п. (при прізвищі)
парламентський – парлам.
патент – пат.
педагогічний – пед.
перевидання – перевид.
переглянутий – перегл.
передмова – передм.
переклад – пер.
перекладач – пер. (при прізвищі)

переробка – перероб.
підручник – підруч.
повідомлення – повідомл.
показчик – показ.
популярний – попул.
портрет – портр.
посібник – посіб.
початок – поч.
праці – пр. (у значенні «наукові роботи»)
предметний – предм.
препринт – препр.
примірник – пр. (при цифрах)
примітка – прим.
присвячення – присвяч.
продовження – продовж.
промисловий – пром.
промисловість – пром-сть
професійний – проф.
професор – проф. (при прізвищі)
професорсько-викладацький – проф.-викл.
псевдонім – псевд.
публікація – публ.

Р

район – р-н
районна державна адміністрація – райдержадмін.
районна рада – райрада
редактор – ред. (при прізвищі)
редакційна колегія (редколегія) – редкол.
редакція – ред.
резюме – рез.
рекомендація – рек.
репринт – репр.
репродукція – репрод.
республіка – респ.
ретроспективний – ретросп.
реферат – реф.
рецензія – рец.
рік – р. (при цифрах)
розділ – розд. (у значенні «частина»)

розповсюдження – розповсюдж.
розпорядження – розпорядж.
розробка – розроб.
ротапринт – ротапр.
рукопис – рукоп.

С

святий – св. (при імені)
секретар – секр. (при прізвищі)
селищна рада – селищрада
серпень – серп.
симпозіум – симп.
систематичний – сист.
сільська рада – сільрада
сільський – сіл.
сільськогосподарський – с.-г.
січень – січ.
скорочення – скор.
словник – слов.
спеціальність – спец.
специфікація – специф.
станція – ст. (при назві)
старший – ст.
статистичний – стат.
стаття – ст.
стереотипний – стер.
століття (сторіччя) – ст. (при цифрах)
сторінка – с. (при цифрах)
суспільство – сусп-во
східний – сх.

Т

таблиця – табл. (при цифрах)
титульний аркуш – тит. арк.
товариство – т-во
том – т. (при цифрах)
торговельний – торг.
травень – трав.
транспорт – трансп.

У

уводиться (вводиться) – увод. (ввод.)

укладач– уклад. (при прізвищі)
український – укр.
умовний друкований аркуш – ум. друк. арк.
університет – ун-т
університетський – унів.
упорядкування – упоряд.
упорядник – упоряд. (при прізвищі)
управління– упр.

Ф

фабрика – ф-ка
факультет – ф-т
філіал (філія) – філ.
філософський – філос.
фотограф – фот. (при прізвищі)
фотографія – фот.
фрагмент – фрагм.
французький – фр.

Х

хореографія – хореогр.
художник – худож. (при прізвищі)

Ц

ціна – ц. (при цифрах)

Ч

частина – ч. (при цифрах)
червень – черв.
член-кореспондент – чл.-кор. (при прізвищі)

Ш

школа – шк.

Щ

щоденний – щоден. (в описі періодичних видань)
щоквартальний – щокв. (в описі періодичних видань)
щомісячний – щоміс. (в описі періодичних видань)
щорічний – щоріч. (в описі періодичних видань)
щотижневий – щотиж. (в описі періодичних видань)

Ю

ювілейний – ювіл.

Додаток Д

Приклад формулювання цілей, завдань, об'єкта, предмета дослідження курсової роботи

Тема роботи: «Ігри-фантазування як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку»

Проблема розвитку мовлення дітей дошкільного віку є досить складною і багатоаспектною. До неї зверталися психолінгвісти, лінгвісти, педагоги, методисти, дефектологи (А. Арушанова, А. Богуш, О. Гвоздєв, Ф. Сохін та ін.). Вивченню психологічних закономірностей розвитку мовлення присвячено ряд досліджень (Л. Виготський, Д. Ельконін, І. Колобова, О. Леонтєв та ін.). Виявлено механізми оволодіння дітьми граматичним ладом мови шляхом з'ясування реальних відношень, що лежать в основі абстрагування і кодифікації граматичних смислів і їх реалізації у формальних засобах.

Відомо, що мовна і мовленнєва підготовка дітей до шкільного навчання набули різних форм і змісту в старших групах ЗДО залежно від того, за якою програмою працює заклад. Аналіз освітніх програм ЗДО і початкової школи щодо перспективності і наступності формування граматично правильного мовлення в дошкільників і молодших школярів дає підстави стверджувати, що в дошкільну підготовку некритично переноситься значна частина змісту шкільного навчання грамоти, у тому числі пов'язаного з практичним засвоєнням граматики.

Отже, до цього часу проблема формування граматично правильного мовлення в дітей дошкільного віку залишається актуальною.

Актуальність і недостатня розробленість дослідженої проблеми обумовили вибір теми нашого дослідження «Ігри-фантазування як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально

перевірити вплив ігор-фантазувань на розвиток мовлення дошкільників.

Відповідно до мети дослідження сформульовані завдання дослідження:

1. Проаналізувати теоретичні аспекти розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

2. Визначити шляхи, методи, умови розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

3. Визначити особливості використання ігор-фантазувань як фактору розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

4. Експериментально перевірити вплив ігор-фантазувань на розвиток мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес розвитку мовлення дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – ігри-фантазування як засіб розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження: вивчення, аналіз та узагальнення педагогічної, психолого-педагогічної і методичної літератури щодо формування і розвитку мовлення дітей дошкільного віку, аналіз освітньо-виховних програм ЗДО, цілеспрямоване спостереження за мовленням дошкільнят, статистичні методи обробки результатів експериментального дослідження.

Базою дослідження був цікавий заклад дошкільної освіти (ясла-садок) «Сонечко» Чернігівської області. При проведенні курсового дослідження важливо дотримуватися логічної послідовності, забезпечити взаємозв'язок і взаємозумовленість усіх компонентів, що складають основу логіки наукового пошуку.

Додаток Е

ЗРАЗОК БІБЛІОГРАФІЧНИХ ОПИСІВ ЩОДО ОФОРМЛЕННЯ СПИСКУ

ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Книга / монографія (один автор)

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання має такий вигляд:

Прізвище, ініціали автора, рік видання. Назва книги транслітерацією [Назва книги перекладена англійською мовою].

Відомості про видання. Місто: Видавництво. Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ними), потім – рік видання, через крапку – курсивом транслітерована назва книги/монографії, далі у квадратних дужках – перекладна назва книги англійською мовою (всі повнозначні слова пишуться з великої літери), через крапку – номер видання (якщо перевидавалося кілька разів і це вже не перше), через крапку – місто видання, через дві крапки – назва видавництва.

Приклади:

Крег Е. Г. Про мистецтво театру. Київ: Мистецтво, 1974. 319 с.

Kreg, E.G., 1974. Pro mystetstvo teatru [About Art of Theater]. Kyiv: Mystetstvo.

Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку. 3-тє вид. Київ, 2009. 864 с.

Heiets, V.M., 2009. Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku [Society, State, Economics: Phenomenology of Interaction and Development]. 3rd ed. Kyiv.

Книга / монографія (два–три автори)

Приклад:

Наулко В. І., Артюх Л. Ф., Горленко В. Ф. Культура і побут населення України. Київ: Либідь, 1993. 255 с.

Naulko, V.I., Artiukh, L.F. and Horlenko, V.F., 1993. Kultura i pobut naseleennia Ukrainy [Culture and Life of the Population of Ukraine]. Kyiv: Lybid.

Книга / монографія (чотири та більше авторів)

Приклад:

Фінанси суднобудівних підприємств: монографія / І. А. Воробйова та ін. Київ, 2011. 259 с.

Vorobiova, I.A., Boboshko, Iu., Harmatii, L., Hirniak, I. and Pohrebennyk, F., 2011. Finansy sudnobudivnykh pidpriumstv [Finance of Shipbuilding Enterprises]. Kyiv.

Книга (без автора)

Приклад:

Основи економічної теорії. Київ: Наук. думка, 2016. 235 с.

Foundations of Economic Theory, 2016. Kyiv: Naukova dumka.

Книга (за редакцією)

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на книгу (за редакцією) – практично така сама, як у випадку авторської книги чи монографії, з тією різницею, що на початку посилання, замість прізвища та ініціалів автора, вказуються прізвище та ініціали редактора, а далі іде – скорочення ed. або eds., якщо редакторів кілька.

Приклади:

Корпоративні структури в національній інноваційній системі України / за

ред. Л. І. Федулової. Київ: УкрІНТЕІ, 2007. 812 с.

Fedulova, L.I. ed., 2007. Korporatyvni struktury v natsionalnii innovatsiinii systemi Ukrainy [Corporate Structures in the National Innovation System of Ukraine]. Kyiv: UkrINTEI.

Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / відпов. ред. Ю. В. Кіндзерський, А. І. Онопко. Київ: Ін-т економ. Та прогнозування, 2007. 408 с.

Kindzerskyi, Yu.V. and Onopko, A.I. eds., 2007. Promyslovyyi potentsial Ukrainy: problemy ta perspektyvy strukturno-innovatsiinykh transformatsii [Industrial Potential of Ukraine: Problems and Perspectives of Structural and Innovation Transformation]. Kyiv: Instytut ekonomiky ta prohnozuvannia.

Розділ книги (за редакцією)

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на розділ книги за редакцією має такий вигляд:

Прізвище, ініціали автора, рік видання. Назва розділу англійською мовою. In: Ініціали та прізвище редактора, ed. Назва книги транслітерацією [Назва книги, перекладена англійською].

Місто: Видавництво, сторінковий інтервал.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ними); потім – рік видання; через крапку – назва розділу англійською мовою; через крапку слово In та через дві крапки – ініціали й прізвище редактора, через кому – скорочення ed. або eds. для кількох редакторів; далі – курсивом назва книги транслітерацією, далі у квадратних дужках – переклад назви книги англійською (всі повнозначні слова пишуться з великої літери); через кому – номер видання (якщо є); через крапку – місто видання; через дві крапки – назва видавництва; через кому – сторінки розділу (при цьому вживається скорочення р. для однієї сторінки та pp. – для сторінкового інтервалу).

Приклад:

Сівашко Ю. Формування державної служби в Україні. Модерна нація: українець у часі і просторі / за ред. О. Мороз. Львів, 2001. С. 270–271.

Sivashko, Yu., 2001. Formation of Civil Service in Ukraine. In: O. Moroz, ed. Moderna natsiia: ukrainets u chasi i prostori [Modern Nation: Ukrainian in Time and Space]. Lviv, pp. 270–271.

Перекладна книга

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на перекладну книгу має такий вигляд:

Прізвище, ініціали автора, рік видання. Назва книги транслітерацією [Оригінальна назва книги]. Translated from ... by ініціали та прізвище перекладача. Місто: Видавництво.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ними); потім через кому – рік видання; через крапку – курсивом назва книги транслітерацією, далі у квадратних дужках – оригінальна назва книги, через крапку слова Translated from ... (вказується мова, з якої зроблено переклад) by (ініціали й прізвище перекладача); далі через крапку – місто видання; через дві крапки – назва видавництва.

Приклад:

Б'юрен Дж. Міжнародне право в галузі прав дитини / пер. з англ. Г. Є. Краснокутського. Одеса: БАХВА, 2006. 524 с.

Van Bueren, J., 2006. Mizhnarodne pravo v haluzi prav dytyny [International Law on the Rights of the Child]. Translated from English by H. Krasnokutskyi. Odesa: BAKHVA.

Дисертація та автореферат

Схема оформлення посилання приблизно така ж, як для книжки / монографії, із тією відмінністю, що після назви роботи додаються слова PhD Dissertation (для тексту кандидатської дисертації), D.Sc.

Dissertation (для тексту докторської дисертації), Abstract of the PhD Dissertation (для автореферату кандидатської дисертації), Abstract of the D.Sc. Dissertation (для автореферату докторської дисертації).

Після цього у дужках повністю або скорочено називається сфера науки, з якої захищено дисертацію. Потім через крапку вказується назва закладу, де вона захищалася, через кому – назва міста (якщо не є очевидною із назви навчального закладу).

Приклади:

Константинов М. В. Ю. Лотман та візуальна семіотика другої половини ХХ ст. (історико-філософський аналіз): дис. ... канд. філософ. наук / Дніпр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпро, 2017. 266 с.

Konstantynov, M.V., 2017. Y. Lotman and the Visual Semiotics of the Second Half of the Twentieth Century (Historical and Philosophical Analysis). Ph.D. Dissertation. Oles Honchar Dniprovskiy National University.

Дениско П. В. Непрозорість знаків як проблема семіотичної естетики: автореф. дис. ... канд. філос. наук / Полтав. нац. техніч. ун-т ім. Юрія Кондратюка. Київ, 2011. 15 с.

Denysko, P.V., 2011. Opacity of Signs as a Problem of Semiotic Aesthetics. Abstract of Ph.D. Dissertation. Yurii Kondratiuk Poltava National Technical University.

Матеріали конференції, семінару, форуму Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали конференції, семінару, форуму має такий вигляд:

Прізвище, ініціали автора, рік видання. Назва виступу транслітерацією [Назва виступу, перекладена англійською]. In: Назва закладу, у якому проходила конференція, англійською, Назва конференції англійською, Proceedings of the ... International

Conference, Місто, Дата. Місто видання: Видавництво, сторінковий інтервал.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ними); через кому – рік публікації матеріалів; через крапку – курсивом транслітерована назва виступу чи тез; потім у квадратних дужках – переклад назви виступу чи тез; через крапку – слово In та через дві крапки – назва закладу, в якому відбувався захід; далі через кому – курсивом переклад назви матеріалів англійською; через кому – вид видання та назва конференції; через кому – місце проведення конференції; через кому – дата проведення конференції; через крапку – місце публікації матеріалів; через дві крапки – видавництво (якщо є); через кому – сторінки публікації.

Приклад:

Чужиков А. В. Дуалістична природа сучасного медіа-ринку. Стратегічні орієнтири розвитку економіки України: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 6–7 жовт. 2017 р. / ОНУ імені І. І. Мечникова. Одеса, 2017. С. 188–190.

Chuzhykov, A.V., 2017. Dualistychna pryroda suchasnoho mediarynku [The Dual Nature of the Modern Media Market]. In: Odessa National University named after I. I. Mechnikov, Strategic Benchmarks for the Development of the Ukrainian Economy, Proceedings of the International Conference, Odesa, October 6–7 2017. Odesa, pp. 188–190.

Електронні книги

Бібліографічні посилання на електронну книгу оформляються так само, як і на друковану, лише в кінці додається електронна адреса після слів Available at: та у квадратних дужках після слова Accessed вказується дата останнього доступу до публікації.

Приклади:

Тимошик М. Видавнича справа та редагування. Київ: Ін-юре, 2004. 224 с. URL: https://issuu.com/vsrjournal/docs/vydavny_chaspravatymoshik (дата звернення: 07.06.2018) Tymoshyk, M., 2004. Vydavnycha sprava ta redahuvannia [Publishing and Editing]. Kyiv: In Yure. Available at: <https://issuu.com/vsrjournal/docs/vydavny_chaspravatymoshik > [Accessed 07 June 2018].

Bruce G. Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms URL: <https://ru.scribd.com/document/143843878/PD-Iplomacy-and-StrategicCommunication-Imported-Norms-2005> (Accessed: 07.06.2018).

Bruce, G., 2005. Public Diplomacy and Strategic Communication: Cultures, Firewalls, and Imported Norms. Available at: <https://ru.scribd.com/document/PD-Iplomacy-and-StrategicCommunication-Imported> [Accessed 07 June 2018].

Стаття в друкованому журналі

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на друковану статтю має такий вигляд:

Прізвище, ініціали автора, рік видання. Назва статті транслітерацією [Назва статті, перекладена англійською]. Назва видання транслітерована або англійська зареєстрована, том, номер, випуск, сторінковий інтервал.

Спочатку вказується прізвище автора, через кому – його ініціали (без пробілів між ними); потім – рік публікації, через крапку – назва статті транслітерацією та у квадратних дужках переклад назви статті англійською (всі повнозначні слова назви пишуть з великої літери), через крапку – курсивом транслітерована назва видання або англійська зареєстрована (всі повнозначні слова назви – з великої); через кому – том, номер, випуск видання; через кому – сторінки публікації.

Приклади:

Петренко Б. М. Політична провокація та політичний екстремізм в теорії і практиці суспільних відносин. Філософія і політологія в контексті сучасної культури. 2012. Вип. 3. С. 232–239.

Petrenko, B.M., 2012. Politychna provokatsiia ta politychnyi ekstremizm v teorii i praktytsi suspilnykh vidnosyn [Political Provocation and Political Extremism in the Theory and Practice of Social Relations]. Filosofiiia i politolohiia v konteksti suchasnoi kultury, issue 3, pp. 232–239.

Чужинова І. Два кроки в напрямку до узбіччя (до творчого портрету режисера Дм. Богомазова). Просценіум. 2008. № 3. С. 58–71. Chuzhynova, I., 2008. Dva kroky v napriamku do uzbichchia (do tvorchoho portretu rehysera Dm. Bohomazova) [Two Steps Towards the Road (to the Creative Portrait of Director Dm. Bogomazov)]. Protseniium, no. 3, pp. 58–71.

Стаття з газети

Стаття з газети оформляється так само, як і стаття з друкованого журналу.

Приклад:

Кремень В. Як нам реорганізувати освіту. Дзеркало тижня. 2011. 9–15 квіт. С. 10.

Kremen, V., 2011. Yak nam reorganizuvaty osvitu [How Do We Reorganize Education]. Dzerkalo Tyzhnia, 9–15 Apr. p. 10.

Стаття в електронному журналі

Оформляється майже так само, як і посилання на статтю в друкованому журналі, проте номерів сторінок публікації може не бути. Після назви журналу через кому у квадратних дужках ставиться слово [online]. Наприкінці посилання, через крапку, додаються слова

Available at: та вказується веб-адреса посилання, потім у квадратних дужках після слова Accessed наводиться дата останнього доступу до публікації.

Приклад:

Біланюк О. П. Сучасний стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в українсько-польських відносинах. Економіка. Управління. Інновація. 2012. № 2. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/e-/journals/eui/2012_2/pdf/12borupv.pdf (дата звернення: 16.07.2018).

Bilaniuk, O. P., 2012. Current State and Prospects of International Tourism Development in Ukrainian-Polish Relations. Ekonomika. Upravlinnia. Innovatsiia, [online] no. 2. Available at: <<http://www.ascusc.org/jcmc/vol5/issue2/>> [Accessed 16 July 2018].

Стаття з DOI (Digital Object Identifier)

Приклад:

Петров Н. И. Два подхода к пониманию метафоры. Историческая и социально-образовательная мысль. Харьков, 2014. № 5 (62). С. 175–179. DOI: 10.17748/2075-9908-2014-6-6_2-175-179.

Petrov, N.I., 2014. Two Approaches to Defining a Metaphor [Dva podhoda k ponimaniyu metaforyi]. Istoricheskaya i sotsialnoobrazovatel'naya myisl, no. 5 (62), pp. 175–179. doi: 10.17748/2075-9908-2014-6-6_2-175-179.

Матеріали з інтернету

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на матеріали з інтернету має такий вигляд:

Розробник, або Автор, або Власник сайту, рік. Назва вебдокумента чи веб-сторінки (дата оновлення). Доступно: <вебадреса/URL> [Дата звернення].

Спочатку вказується прізвище розробника, автора чи власника сайту; потім через крапку – рік; через крапку – назва веб-документа чи веб-сторінки (дата оновлення, якщо є); через крапку – слова Available at: та через дві крапки – веб-адреса посилання; потім у квадратних дужках після слова Accessed вказується дата останнього доступу до публікації.

Приклад:

Державна наукова установа «Книжкова палата України імені Івана Федорова». URL: <http://www.ukrbook.net/> (дата звернення: 07.06.2018).

State Scientific Institution "The Book Chamber of Ukraine named after Ivan Fedorov". Available at: <<http://www.ukrbook.net/>> [Accessed 7 June 2018].

Частина веб-сайта

Мігунова Т. С. Слово «телебачення» – це архаїзм. Телекритика: [сайт]. Київ, 2017. URL: <http://www.telekritika.ua/expert/59463>. (дата звернення: 23.01.2018).

Mihunova, T.S., 2017. Slovo «telebachennia» – tse arkhazm [The Word «Television» is Archaism]. Telekrytyka. Available at: <<http://www.telekritika.ua/expert/2017-01-23/59463>> [Accessed 23 January 2018].

Smith J. The Art of Good Dancing – Noble Birth and Skilled Nonchalance. England (1580–1630). Historical dance. 1987. Vol. 2, no. 5. URL: www.dhds.org.uk/jnl/pdf/hd2n5p30.pdf. (accessed: 10.02.2018)

Smith, J., 1987. The Art of Good Dancing – Noble Birth and Skilled Nonchalance. England (1580–1630). Historical dance, vol. 2, no. 5.

Available at: <www.dhds.org.uk/jnl/pdf/hd2n5p30.pdf> [Accessed 10 February 2018].

Закони, резолюції, рішення і под.

Загальна схема оформлення бібліографічного посилання на закони, резолюції, рішення і под. документи має вигляд:

Назва документа, рік. Місто видання: Видавництво.

Або:

Назва документа, рік. Назва видання, том, номер, випуск, дата видання.

Або:

Назва документа, рік. Доступно: електронна адреса [Дата звернення].

Спочатку вказується назва документа і рік; через крапку – місто видання (якщо є); через дві крапки – назва видавництва (якщо є); через кому – кількість сторінок (якщо є). Або, якщо документ був надрукований у газеті чи журналі, спочатку подається переклад назви видання англійською, через кому – том, номер, випуск, через кому – дата видання, далі – кількість сторінок. Або, якщо документ доступний онлайн, – через крапку додаються слова Available at: тавеб-адреса, потім у квадратних дужках після слова Accessed вказується дата останнього доступу до документа.

Приклади:

Господарський кодекс України: за станом на 16 січ. 2003 р. Офіц.вид. Київ: Парлам. вид-во, 2003. 192 с.

Economic Code of Ukraine 2003. Kyiv: Parlamentske Vydavnytstvo.

Закон України Про інноваційну діяльність: прийнятий 4 лип. 2002 року № 40-IV. Голос України. 2002. 9 серп. С. 10–12.

Law of Ukraine on Innovative Activity 2002. Holos Ukrainy, 9 Aug.pp. 10–12.

Архівні матеріали

Архівна легенда формується зі стандартних елементів посилання, що розділяються між собою похилими рисками: на фонд (f.), номер опису, номер справи, аркуші справи (fol., fols).

Приклади:

ЦДАВО України, ф. 1, оп. 3, спр. 3, арк. 3–8. TsDAVO, f.1/3/3, fol. 3–8.

Гарматій Л. [Лист до Г. Хоткевича від 21 січня 1912 р.] // Центральний державний історичний архів України у Львові. Ф. 688. Оп. 1. Спр. 307. Арк. 118–119.

Harmatii, L., 1912. Letter to G. Hotkevich from January 21, 1912., f 688/1/307, fols 118-119. Lviv: Central State Historical Archive of Ukraine.

Додаток Ж
Зразок оформлення рецензії наукового керівника

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу

за темою: «Формування комунікативної компетенції дошкільників у процесі ігрової діяльності в умовах закладів дошкільної освіти»

студентки 63 групи факультету дошкільної, початкової освіти і мистецтв

(спеціальність: 012 «Дошкільна освіта», освітній ступінь: магістр)

Національного університету «Чернігівський колегіум»

імені Т.Г. Шевченка

Бойправ Світлани Володимирівни

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що фундаментальні зміни, що відбуваються в сучасному освітньо-культурному просторі, нова соціокультурна ситуація, суспільні запити і потреби передбачають утвердження пріоритету дошкільної освіти, формування в суспільстві розуміння ранніх етапів життя людини як найвідповідальнішого періоду становлення особистості.

Низка законодавчих актів і постанов у галузі освіти щодо дошкільного дитинства Закони України «Про дошкільну освіту», «Про соціальну роботу з дітьми і молоддю», «Про охорону дитинства», Базовий компонент дошкільної освіти наголошують на повноцінному розвитку дитини, формуванні в дошкільному віці особистісно-значущих умінь і здатностей та набуття освітніх компетенцій (соціальної, комунікативної, інформативної, когнітивної тощо). Виконання цього завдання покладається на заклади дошкільної освіти, оскільки саме в них значною мірою відбувається формування комунікативної компетенції в дітей дошкільного віку і сприяє цьому саме ігрова діяльність, оскільки досвід, який дитина набуває у грі, вона поступово застосовує в своєму житті.

У дослідженнях багатьох вітчизняних та закордонних учених акцентується увага на необхідності формування комунікативної компетенції дошкільника, що сприяє активізації особистісного потенціалу дитини.

Доцільність дослідження підтверджується суперечностями сучасного стану теорії і практики між: значущістю розвитку соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності та суб'єктною неспроможністю педагогічних колективів закладів дошкільної освіти інтегрувати комунікативний потенціал гри; формуванням соціально-комунікативної компетенції на етапі дошкільного віку, визначеною БКДО, та відсутністю науково-методичних розробок системи педагогічного супроводу формування вище зазначеної компетентності в дошкільників. У зв'язку з цим дослідження проблеми формування комунікативної компетенції дошкільників у процесі ігрової діяльності в умовах закладів дошкільної освіти С.В. Бойправ – є актуальне і має наукове та практичне значення.

С.В. Бойправ проведена надзвичайно велика заробота щодо здійснення критичного аналізу літературних джерел, досліджень із даної проблеми. У роботі враховуються здобутки науки з досліджуваної проблеми, розв'язуються поставлені завдання, піддаються критичному аналізу отримані в процесі дослідження матеріали, формулюються вірогідні узагальнення. Основні положення магістерської роботи достатньо обґрунтовані.

У вступі автором чітко визначено основні завдання дослідження, об'єкт і предмет що дало змогу змістовно структурувати матеріали магістерської роботи.

У першому розділі проаналізовано стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній літературі, розкрито основні підходи до категоріального апарату дослідження. Проаналізовано рівень розробленості проблеми формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності в педагогічній теорії та практиці.

У другому розділі магістерської роботи С.В. Бойправ охарактеризовано критерії, показники та рівні сформованості соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Обґрунтовано педагогічні умови формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності.

В третьому розділі описано процес та результати експериментального дослідження, який довів ефективність впроваджених педагогічних умов.

Значимість результатів полягає в розробленні та впровадженні в освітній процес закладу «ЗНЗ «Європейська школа «МИХАЇЛ» I-III ст. – ясла-садок», с. Чайки, Київської області авторського посібника – «Формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку».

Рецензована робота поглиблює розуміння важливості формування соціально-комунікативної компетенції дітей старшого дошкільного віку в ігровій діяльності. Зміст, структура, логіка викладу, висновки, бачення системності та перспективи переконують у тому, що магістрантка ґрунтовно володіє теорією проблеми в поєднанні з практичною роботою.

Наукове дослідження С.В. Бойправ закінчується логічними висновками, які сформовані відповідно до вимог, що виносяться до робіт такого типу.

Робота С.В. Бойправ – цілісна, самостійна, завершена науково-дослідна робота, виконана в контексті нових наукових підходів до теорії і методики сучасної освіти яка відповідає сучасним вимогам до написання кваліфікаційних робіт і заслуговує високої оцінки.

Рецензент:

кандидат педагогічних наук,
заступник генерального директора
з питань розвитку НВК «ЗНЗ «Європейська
школа «МИХАЇЛ» I-III ст. – ясла-садок»,
с. Чайки, Київської області

Л.В. Литвин

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Актуальні проблеми сучасної дошкільної та шкільної педагогіки: Збірник науково-методичних праць молодих дослідників / За редакцією О.О. Максимової, М.А. Федорової. Житомир: Поліграфічний центр ЖДУ, 2010. – С. 33 – 37.
2. Актуальні проблеми дошкільної освіти: теорія і практика / під заг. ред. Нікітчиної С.О. – К.: Видавничий Дім «Слово», 2014. – 368 с.
3. Базовий компонент дошкільної освіти України : затверджено наказом МОН, молоді та спорту 22 травня 2012 р. за № 615 / [наук. керівник А.М. Богуш; авт. кол.: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л. та ін.] – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
4. Закон України Про освіту від 05. 09. 2017р. Голос України. : [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://www.-golos.com.ua/article/294010>.
5. Закон України. Про дошкільну освіту від 28. 09. 2017р. Голос України. : [Електронний ресурс]. Режим доступу : https://ua.censor.net.ua/news/novuui_zakonpro_osvitu.
6. Кошель А.П. Використання комп'ютерних технологій в освітньому процесі ЗДО : навч. метод, посіб. Чернігів: ТОВ «Чернігівська картонажно-поліграфічна фабрика», 2019 – 130 с.
7. Кошель А.П. Формування культури здоров'я майбутнього вихователя дошкільного освітнього закладу в процесі професійної підготовки : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Кошель Анна Павлівна. – Глухів, : ГНУ, 2015. – 226 с.
8. Кошель В.М. Підготовка майбутніх вихователів до навчання рухових дій дітей дошкільного віку : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Кошель Віталій Миколайович. – Глухів, 2016. – 252 с.
9. Кошель В.М. Розвиток рухової активності дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. // В.М. Кошель, О.І. Курок – Чернігів : ФОП Ремізова В.М., 2015. – 62 с.
10. Методика виконання курсових робіт з педагогічних дисциплін : [методичний посібник] / авт.-укл. Л. В. Кондрашова, В. В. Іванова. – Кривий Ріг : КДПУ, 2009. - 180 с.
11. Методичні вказівки до виконання курсових робіт із дисциплін «педагогіка» та «Загальна педагогіка» студентами та слухачами спеціальностей 8.18010105 «Педагогіка вищої школи», 7.01010401 «Професійне навчання» та 6.01010601 «Соціальна педагогіка» / П. Г. Лузан, І. М. Буцик. - К. : «Аграрна освіта», 2007. - 19 с.
12. Методичні рекомендації до виконання курсових робіт із педагогічних дисциплін : [методичні рекомендації] / авт.-укл. Л. В. Григоренко, В. В. Іванова. - Кривий Ріг : КДПУ, 2011. – 50 с.
13. Методичні рекомендації до написання курсових робіт із педагогіки [Електронний ресурс]. – Глухів : Глухівський національний педагогічний

університет імені Олександра Довженка. Кафедра загальної педагогіки і педагогіки вищої школи, 2009. - Режим доступу : http://vk.com/doc46639198_182198424?hash=968791faf1a6511654&dl=28aabb49a7217e1962.

14. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. – Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / О.П. Аксьонова, А.М. Аніщук, Л.В. Артемова [та ін.] ; наук. Кер. О.Л. Кононко. – К. : ТОВ «МЦІФЕР-Україна», 2014. – 452 с.

15. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О.І. Білан, Л.М. Возна, О.Л. Максименко та ін. – Тернопіль: Мандрівець, 2013. – 264с.

16. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О.О. Андрієтті, О.П. Голубович, О.П. Долинна, Т.В. Дяченко, Т.С. Ільченко, Г.Є. Іванова, Г.М. Лисенко, Т.В. Панасюк, Г.В. Петрова, Т.О. Піроженко, Н.М. Романенко, Н.А. Случинська, Н.І. Трикоз : Мандрівець, 2013. – 104 с.

17. Рогальська І.П. Підготовка педагогічних кадрів у вищих навчальних закладах у контексті компетентнісного підходу / І.П. Рогальська // Освіта Донбасу. – 2009. – № 6 (137). – С. 72-75.

18. Садова Т.А. Професійна компетентність та готовність до педагогічної діяльності: сутність і взаємозв'язок [Електронний ресурс] / Т.А. Садова. – Режим доступу до ст. : <http://vuzlib.com/content/view/331/84/>.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНЕ ВИДАННЯ

Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв

Кафедра дошкільної та початкової освіти

КОШЕЛЬ АННА ПАВЛІВНА

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Національного
університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

КОШЕЛЬ ВІТАЛІЙ МИКОЛАЙОВИЧ

кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри дошкільної та початкової освіти Національного
університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Методичні рекомендації до написання курсових робіт студентами спеціальності «Дошкільна освіта»

Чернігів 2020 р.